

Historigrafija o plemićkim općinama

Kovač, Dino

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:376140>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Modul: Srednjovjekovna povijest

HISTORIOGRAFIJA O PLEMIĆKIM OPĆINAMA

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Neven Budak, red. prof.

Student: Dino Kovač

Zagreb, 2021.

Sadržaj:

1. Uvod	4
2. Metodologija	5
3. Izvori o plemićkim općinama	6
4. Kronološki pregled historiografije o plemićkim općinama	7
4.1. Starija historiografija	7
4.1.1. Radoslav Lopašić	7
4.1.2. Emilij Laszowski	8
4.1.3. Ostali povjesničari starije historiografije	9
4.2. Suvremena historiografija	9
4.2.1. Nada Klaić	9
4.2.2. Ostali povjesničari suvremene historiografije	10
5. Plemićke općine	12
5.1. Nastanak i razvoj	12
5.2. Organizacija	16
5.3. Odnos s ostalim plemstvom	24
5.4. Slabljenje i nestanak općina	38
6. Zaključna razmatranja	43
7. Bibliografija	46
7.1. Izvori	46
7.2. Literatura	46
7.3. Mrežne stranice	49
8. Prilozi	50

8.1. Popis plemićkih općina	50
8.2. <i>Plemena</i> Lopašića i Laszowskog	51
9. Sažetak	52
10. Summary	53

1. Uvod

Hrvatsko srednjovjekovno plemstvo često je bilo predmetom istraživanja kako starije tako i suvremene hrvatske historiografije. Do danas je hrvatsko plemstvo već znatno istraženo u mjeri u kojoj to dopuštaju izvori. Ako uđemo dublje u tematiku hrvatskog plemstva, jasno je vidljivo da su najčešće predmetom istraživanja velikaški rodovi. Ovaj rad nastoji prikazati historiografiju o plemićkim općinama, hijerarhijski najnižim sastavnicama plemićkog staleža. Količina radova o plemićkim općinama ograničena je u usporedbi s radovima o drugim dijelovima hrvatskog plemstva. Predmet ovog diplomskog rada su autori koji obrađuju temu plemićkih općina i njihova djela proizašla iz te obrade.

Pojam plemićka općina¹ odnosi se na skupinu pojedinaca, najčešće pripadnika roda, kojima je dodijeljeno plemićko pravo. Neovisno o broju pojedinaca unutar te skupine, plemićko pravo odnosilo se na sve članove, zbog čega su prema ostalim skupinama uvijek nastupali zajednički, a povelje o pravima odnosile su se na sve članove općine). Plemićkom općinom upravljao je župan, a dalje se dijelila na sučije.² Ovaj rad obuhvaća dvadeset i tri plemićke općine (uz navođenje dodatnih³), među kojima je najpoznatija Turopoljska. Ona će poslužiti kao *par excellence* primjer plemićke općine i daleko je najbolje istražena. Također jedina je koja djeluje i danas, kao kulturno društvo. Općine Desinec, Cvetković, Draganić, Domagović, Pribić, Vivodina između rijeke Kupe i Samoborskog gorja, zatim općine Sv. Jelena Koruška i Kalnik na obroncima istoimene gore, smještene u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, te općine uz rijeke Kupu i Unu bit će također predmetom ovoga rada.

Cilj ovog rada bibliografski je prikaz svih poznatih mi radova o plemićkim općinama, kako bi se na jednome mjestu objedinile sve dostupne informacije o toj temi. Prikaz će sadržavati analizu monografija i članaka povjesničara koji su se bavili ovom temom i njihova djela služiti će kao izvori za ovaj rad. Upozoravam i na zastupljenost teme u hrvatskoj historiografiji. Najvažnija djela korištena u ovome radu objavljena su krajem 19. i početkom 20. stoljeća, te su

¹ U djelima korištenim za izradu ovog rada umjesto općina često se koriste pojmovi *pleme* ili *bratstvo*, što je bila terminologija kojom su se koristili svi povjesničari starije historiografije. Za potpunu nomenklaturu pogledati: Emilij Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“. *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, 1 (1895), 120-136; 5 (1901), 73-86.

² Hrvatska enciklopedija, s. v. “plemićke općine”, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48689> (posjet 5. siječnja 2020.)

³ Pogledati prilog 8.2.

zbog svoje stoljetne starosti teško dostupna osim u slučaju kada postoje digitalizirane verzije istih (što i je slučaj s nekim od korištenih radova). Nakon 30-ih godina prošlog stoljeća samo je Lelja Dobronić objavila opširniji rad o plemićkim općinama. Suvremena historiografija razlikuje se u pristupu ovoj temi u odnosu na povjesničare starijih generacija. Fokus suvremene historiografije više nije kreacija povijesnog narativa, već istraživanje društvenih odnosa. Ovaj rad trebao bi služiti kao polazišna literatura za buduća istraživanja teme plemićkih općina.

2. Metodologija

Težište ovog rada leži na autorima i njihovim radovima u prikazivanju pojedinih plemićkih općina. Autori opisuju nastanak općina, strukturnu organizaciju, odnose s ostalim plemstvom, odnose unutar same općine, isprave vezane za općine i ponegdje ukidanje plemićkog statusa. U skladu s time, struktura ovog diplomskog rada pratit će takav raspored po poglavljima koliko god je to moguće. Nakon uvoda prikazat ću kronološki razvoj historiografije o plemićkim općinama, orijentirajući se prema pojedinom autoru. Što se vremenskog okvira tiče, djela su objavljena od 1883. do 1931. godine, čime pripadaju starijoj hrvatskoj historiografiji. U suvremenoj historiografiji postoji nekoliko članaka o ovoj temi i jedna doktorska disertacija, novoobjavljena u trenutku pisanja ovog rada. Literatura za rad objavljena je najčešće u formi članaka, koji su uglavnom objavljeni svakih nekoliko godina u *Arhivskom vjesniku*⁴. Ostala djela su monografije kratkog opsega. Sadržajno svi se radovi bave pregledom povijesti pojedinih općina ili pravnim položajem, osim najnovijih članaka u zborniku *Hrvatska i Slovačka*, koji se bave usporedbom plemenitih zajednica u Hrvatskoj i Slovačkoj.⁵ Iako se u analizi traže zajednički čimbenici plemićkih općina, gotovo je nemoguće upotrijebiti iste kriterije zbog nejednake zastupljenosti pojedinih plemićkih općina u historiografiji. Tako na primjer, Turopolje s obzirom na količinu izvora i literature nudi materijala za zaseban diplomski rad, dok o mnogim

⁴ Prije Prvog svjetskog rata *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko–slavonsko–dalmatinskog zemaljskog arkiva*, nakon Prvog svjetskog rata *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*.

⁵ *Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780)*, sv. I., str. 222 – 230., ur. Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak. Zagreb – Bratislava: Department of Slovak History at the Faculty of Philosophy of Comenius University, 2013.

plemenima, koje u svojem djelu navodi Radoslav Lopašić postoji tek taj spomen.⁶ Zastupljenost naravno ovisi o količini dostupnih izvora i o interesu pojedinog istraživača.

3. Izvori o plemićkim općinama

Budući da su djela povjesničara predmet ovog rada, bit će obrađena zasebno u sljedećem poglavlju. Fokus ovog poglavlja je na izvorima o plemićkim općinama. Izvori se u potpunosti sastoje od isprava koje se odnose na pojedince unutar općine ili cjelokupnu općinu. Izvori su u Hrvatskom državnom arhivu uređeni i svaki nosi naziv *plemenita općina*, čime su lako dostupni.⁷ U arhivu se nalaze skupljene isprave za pojedinu općinu, većinom predane iz pripadajućih općinskih arhiva. Emilij Laszowski svoje je radove temeljio upravo na iscrpnoj arhivskoj građi, čime je povijest plemenitih općina spašena od zaborava. Njegovi članci *Dva privilegija općine Desinec*⁸, *Hrvatska plemenska općina Cvetkovići*⁹, *Listine općine Sv. Jelene Koruške kod Križevaca*¹⁰ i serija monografija *Povijesni spomenici plemenite općine Turopolja*¹¹ u četiri sveska donose skoro dvije tisuće isprava za navedene općine. Uz to u knjižici *Povijest Desinca-Prhoća* nakon povijesnog pregleda navodi sedam isprava na latinskom jeziku o toj plemićkoj općini.¹² Radoslav Lopašić u djelu *Oko Kupe i Korane* navodi nekoliko latinskih isprava i prijevod glagoljskih isprava za općine Strelču i Husić.¹³ U *Diplomatičkom zborniku* kao i u prvom svesku *Hrvatskih spomenika* nalazi se nekoliko isprava o plemićkim općinama.¹⁴ Rudolf

⁶ Radoslav Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, Zagreb: Matica hrvatska, 1895., 10.; Pogledati prilog 8.2.

⁷ „Plemenita općina”

<http://arhinet.arhiv.hr/Search.aspx?SearchText=Plemenita+op%C4%87ina&SearchButton=Tra%C5%BEi> (posjet 12. svibnja 2020.)

⁸ *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, ser. 1., 14 (1912), 114 – 117.

⁹ *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*, ser. 2, 2 (1926): 44 – 81.; 3 (1928): 71 – 111.; 4 (1929): 1 – 98.; 5 (1931): 1 – 117.

¹⁰ *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, ser. 1., 6 (1904), 242 – 265.; 7 (1905), 1 – 45.

¹¹ Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1904., 1905., 1906., 1908.

¹² Emilij Lazowski, *Povijest Desinca-Prhoća, nekoć hrvatske plemenske općine stare županije podgorske*, Zagreb: Tiskara i Litografija C. Albrechta, 1914., 37 – 43.

¹³ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 12 – 19. (isprave su navedene u bilješkama)

¹⁴ Stjepan Damjanović, ur. „Hrvatske glagoljične i čirilične isprave iz zbirke Stjepana Ivšića 1100 – 1527“. Sv. I, *Acta Croatica. Hrvatski spomenici*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2017.; Smičiklas, Tadija, ur. „*Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*“. Sv. II. – VII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1904. – 1909.

Strohal u svojim člancima *Vivodinske isprave* donosi 85 isprava za plemićku općinu Vivodina.¹⁵ Lelja Dobronić u svojoj monografiji *Kalnički plemenitaši* donosi isprave za plemenitu općinu Kalnik na originalnom latinskom i s vlastitim hrvatskim prijevodom.¹⁶ Sadržajno gledano, isprave su u većini zapisi o kupoprodaji ili sudski zapisi o sporovima članova plemićkih općina. Sve isprave su na pergameni ili papiru pisane na latinskom jeziku. Za nekoliko općina postoje povelje o potvrdi njihovog plemićkog prava, što je bilo od presudne važnosti u sporovima s višim plemstvom. Potvrde o plemićkom pravu bile su glavni predmet istraživanja ovih autora. Objave izvora i njihove analize nije bilo u suvremenoj historiografiji do trenutka pisanja ovog rada, koliko mi je poznato.

4. Kronološki pregled historiografije o plemićkim općinama

4.1. Starija historiografija

4.1.1. Radoslav Lopašić

Prvi značajniji povjesničar koji se bavio temom plemićkih općina bio je Radoslav Lopašić, i to indirektno jer je opisivao povijest raznih naselja centralne Hrvatske i sjeverozapadne Bosne. Prvi spomen plemenite općine kod ovog autora nalazimo u djelu *Karlovac: poviest i mjestopis grada i okolice*. Lopašić piše o povijesti utvrde Dubovac koja je imala svoj pečat i samoupravu, a tijekom stoljeća su se dubovački plemići borili za očuvanje svojih plemićkih prava.¹⁷ Sljedeće Lopašićevo djelo je *Obćina draganička*, izdano u Zagrebu 1883.¹⁸ Knjižica donosi povijest plemenite općine Draganić, njezin pravni položaj i popis župana od 15. do početka 18. stoljeća. Na samom početku djela Lopašić uspostavlja terminologiju koju je starija historiografija koristila za plemićke općine: plemena, bratstva i općine.¹⁹ Sljedeće djelo *Bihać i bihaćka krajina* Lopašić izdaje 1890.²⁰ Djelo opisuje mjesta oko grada Bihaća prije i osmanlijskih napada i tijekom njih. Osim toga donosi rijetki historiografski spomen plemićkih općina tog područja: Čava, Jezersko, Menići, Obrovac, Novigrad i Kreščić.²¹ Strukturom slično

¹⁵ *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*, ser. 2, 6 (1934): 125.-183.; 7 (1937):127 – 150.

¹⁶ Lelja Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, Križevci: Matica hrvatska, 1998., 80 – 100.

¹⁷ Radoslav Lopašić, *Karlovac: poviest i mjestopis grada i okolice*, Zagreb: Matica hrvatska, 1879, 231 – 232.

¹⁸ Radoslav Lopašić, *Obćina draganička*, Zagreb: Tiskara Narodnih Novinah, 1883.

¹⁹ Isto, 2.

²⁰ Radoslav Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1890.

²¹ Isto, 175; 221; 229; 252; 279 – 280.

djelo *Oko Kupe i Korane* objavljeno je 1895. Sadržaj čini Lopašićev opis Pokuplja u kojem navodi sljedeće općine: Strelču, Otok, Smrčković, Ladihović, Husić, Stojmerić, Hutinj, Zlat, Goričan, Tušilović, Bovičan, Katetić, Mogorić, Klokoč i Bosiljevo.²² Lopašićevo djelo *Oko Kupe i Korane* objavljeno je nakon njegove smrti, zaslugom Emilija Laszowskog. U trenutku objave tog rada, Laszowski je počeo objavljivati svoje radove na temu plemićkih općina.

4.1.2. Emilij Laszowski

Emilij Laszowski, hrvatski povjesničar i kulturni djelatnik, povjesničar je koji se najviše bavio tematikom plemićkih općina u hrvatskoj historiografiji. Na inicijativu Ivana Bojničića 1899. godine pokreće časopis *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* u kojem objavljuje neke od svojih radova o plemićkim općinama.²³ Prvo djelo koje Laszowski objavljuje na tu temu je članak *Prilog k hrvatskoj sfragistici* objavljen u dva dijela 1895. i 1901.²⁴ Članak prikazuje općinske pečate općina Cvetković, Desinec, Draganić, Domagović, Krašić, Pribić, Strelča i Turopolje. Godine 1899. izlazi djelo *Stara županija podgorska*.²⁵ U tom djelu Laszowski piše o okolici današnjeg Jastrebarskog, teritoriju nekadašnje Podgorske županije. U opis ulaze plemićke općine na području Podgorske županije: Cvetković, Desinec, Draganić, Domagović, Krašić i Pribić.²⁶ U narednim godinama Laszowski objavljuje isprave o općinama koje su spomenute u poglavlju *Izvori. Povijest plemenite općine Turopoljske* monumentalno je djelo Emilija Laszowskog o Turopolju. Objavljeno je u tri sveska 1910., 1911. i 1924.²⁷ Prvi i drugi svezak obrađuju povijest plemenite općine, uredbe i crkvene odnose. Treći svezak bavi se poviješću školstva i kulturnih ustanova na području plemenite općine. Osim toga 1910. godine u *Vjesniku* izlazi članak *Turopoljski župan*, u kojem Laszowski opisuje razvoj županskog položaja unutar plemićke općine.²⁸ Narednih godina Laszowski nastavlja objavljivati radove o povijesti ostalih općina. Tako 1914. izlazi *Povijest Desinca-Prhoća*, knjižica o povijesti

²² Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 10 – 11; 62; 91; 146; 153; 223.

²³ Hrvatski Biografski leksikon <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11288> (posjet 20. svibnja 2020.)

²⁴ Emilij Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“, 1 (1895), 120 – 136; 5 (1901), 73 – 86.

²⁵ Emilij Laszowski, *Stara hrvatska županija podgorska*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1899.

²⁶ Isto, 3.

²⁷ Emilij Laszowski, *Povijest plemenite općine Turopoljske*. Sv. I. – III. Zagreb: Tiskara Antuna Scholza; Merkantile, 1910., 1911., 1924.

²⁸ *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, ser. 1., 12. (1910), 48 – 53.

Desinca. Uz to nastavlja objavljivanje radova u *Vjesniku*. Članak *Hrvatska plemenska općina Cvetkovići* izlazi 1926. u drugom broju novog izdanja *Vjesnika*. Laszowski u tom članku donosi povijest Cvetkovića od 14. do 20. stoljeća.²⁹

4.1.3. Ostali povjesničari starije historiografije

Budući da ostali povjesničari nemaju više od jednog djela o ovoj temi, predstaviti ću ih zajedno u ovom poglavlju. Prvenstveno treba spomenuti Aleksandra Bresztyenszkog, jednog od prvih povjesničara koji se bavio poviješću plemićke općine Turopolje. Djelo mu je izdano 1892. u Zagrebu pod nazivom *Pravno-povijesni podatci o Turopolju*.³⁰ Sadržaj ovog djela ujedno je poslužio i kao inspiracija Laszowskom za njegov rad na povijesti općine Turopolje. Vjekoslav Klaić je u *Vjesniku kr. državnog arkiva* 1925. objavio detaljni članak o plemenu Krešćić u kojem prikazuje razvoj, odnose i nestanak plemenite općine Krešćić od 1334. do 1848., čime se nastavlja na Lopašićev rad.³¹ Rudolf Strohal 1935. godine objavljuje članak *Vivodina*, u kojem donosi opis općinskog pečata što po njemu potvrđuje postojanje te plemićke općine.³²

4.2. Rad suvremene historiografije

4.2.1. Nada Klaić

Iako mi nije poznat konkretan rad o plemićkim općinama koji je napisala Nada Klaić, ipak zaslužuje posebno poglavlje zbog svojeg jedinstvenog pristupa tom fenomenu. Nada Klaić u svojim djelima *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*³³ i *Medvedgrad i njegovi gospodari*³⁴ spominje općine: Cvetković, Draganić, Gorica, Kalnik, Klokoč, Moravče, Pribić, Rovišće i Turopolje. Na nekoliko mjesta propituje zaključke starije historiografije imajući često

²⁹ Emilij Laszowski, „Hrvatska plemenska općina Cvetkovići“, *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*, ser. 2, 2 (1926): 13.

³⁰ Zbog nemogućnosti nalaska i korištenja originalnog djela iz 1892., u ovom radu je korišteno: *Aleksandar Bresztyenszky: Izbor iz djela*, 39 – 133., ur. Predrag Topić, Stipo Bilić. Velika Gorica – Dugo Selo: Gradske knjižnice Velike Gorice i Dugog Sela, 2013.

³¹ Vjekoslav Klaić, „Hrvatsko pleme Krešćić ili Krišćić“, *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*, ser. 2, 1. (1925.), 46; 96.

³² Rudolf Strohal, „Vivodina“, U *Zbornik za narodni život i običaje*, knj. 30., sv. I, 211 – 216., Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1935.

³³ II izdanje. Zagreb: Školska knjiga, 1976.

³⁴ Zagreb: Globus, 1987.

suprotno mišljenje, a neke povelje koje potvrđuju plemstvo općinama odbacuje kao falsifikate. Klaić posebno naglašava razliku unutar plemićke općine između plemića i slobodnjaka podložnih obližnjoj utvrdi. Odnose turopoljskog plemstva i Medvedgrada opisuje vrlo detaljno, a na nekoliko mjesta odbacuje zaključke Emilija Laszowskog.

4.2.2. Ostali povjesničari suvremene historiografije

Suvremena historiografija do sada se plemićkim općinama nije bavila u tolikom opsegu kao što su to činili stariji povjesničari. Ono radova što i postoji, većinom se temelji na povijesnim pregledima koje su napisali Lopašić ili Laszowski. Prvo treba spomenuti Lelju Dobronić, koja u svojem djelu *Kalnički plemenitaši* donosi povijest plemića utvrde Velikog Kalnika.³⁵ Djelo je napisano kao povijesni pregled po uzoru na stariju historiografiju. Ozren Blagec nastavlja se na Lelju Dobronić i analizira legendu o kalničkim *šljivarima* u članku *Bela IV. i kalničko plemstvo*.³⁶ Dobronić u *Po starom Moravču* na nekoliko mjesta piše o plemenitoj općini Moravče iako joj je u užem fokusu topografija.³⁷ Josip Adamček u svojem članku *Rovišćanski predijalci* donosi pregled povijesti plemićke općine Rovišće i borbu oko očuvanja plemićkog prava.³⁸ Maurizio Levak u svojem radu o gradokmetovima navodi nekoliko poznatijih plemićkih općina, no njegov rad je značajan jer objašnjava i proces nastanka plemićkih općina kao društvenog sloja.³⁹ Suzana Miljan u članku *Plemićka obitelj Krupić iz Velike Mlake u 15. i 16. stoljeću* prikazuje povijest jedne plemićke obitelji u okviru plemićke općine Turopolje.⁴⁰ Nadalje, u svojoj doktorskoj disertaciji *Plemićko društvo Zagrebačke županije za vladavine Žigmunda Luksemburškog (1387. – 1437.)* obranjenoj 2015. godine piše o uređenju plemićkih općina Cvetković, Domagović, Draganić, Moravče i Turopolje te navodi sveukupno 19

³⁵ Dobronić, *Kalnički plemenitaši*.

³⁶ Ozren Blagec, „Bela IV. i kalničko plemstvo“, *Cris*, god. XII., broj 1. (2010): 234 – 344.; *Šljivar* je pučki naziv za pripadnika kalničke plemićke općine, populariziran Šenoinom istoimenom pjesmom. Lelja Dobronić odbacuje navode da su se kalnički plemići sami nazivali tim imenom, već da je naziv nastao iz poruge. Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, 74.

³⁷ Lelja Dobronić, *Po starom Moravču: pokušaj povijesne topografije*, Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske, 1979

³⁸ U *Historijski zbornik*, god. 29 – 30., ur. Mirjana Gross. Zagreb: Savez povijesnih društava Hrvatske, 1977. str. 151 – 159.

³⁹ Maurizio Levak, „Od gradokmeta do plemenitog ili kmeta: raspad sustava gradskih jobagiona u srednjovjekovnoj Hrvatskoj“. U *Izabrane teme iz hrvatske povijesti, zbornik radova sa znanstvenih kolokvija Dies historiae 2004 – 2006*, ur. Suzana Miljan, Marko Jerković, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2007. 123 – 140.

⁴⁰ Suzana Miljan, „Plemićka obitelj Krupić iz Velike Mlake u 15. i 16. stoljeću“, U *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 29., 83 – 125, Zagreb: Odsjek za povijesne znanosti ZPDZ HAZU, 2011.

plemićkih općina koje bar jednom spominju i drugi autori. Fokus rada prvenstveno leži na Turopolju i Moravču.⁴¹ Marija Karbić u članku *Plemićka obitelj Mikšić iz roda Levča do početka 16. stoljeća* obrađuje temu na sličan način kao i Suzana Miljan.⁴² Uz to Karbić obrađuje i podjelu zemlje unutar Turopoljske plemićke općine u članku *Property Relations and Family Structure of the Nobility in the Sava and Drava Interamnium in the Middle Ages*.⁴³ Hrvoje Kekez u svojoj disertaciji o Babonićima piše o odnosu te velikaške obitelji s plemenitim općinama u Pounju. Svoj rad prvenstveno temelji na Lopašićevu djelu, iako na nekoliko mjesta donosi zaključke različite od njegovih.⁴⁴

Novi pristup suvremene historiografije vidljiv je u dva članka zbornika *Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780)*. Prvi članak je *Noble Communities in Spiš and Turopolje in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, a napisao ga je Gábor Szeberényi.⁴⁵ Drugi članak je *A comparison of the privileged communities Campus Zagrabiensis and Parvus comitatus* Tatiane Hutyrove i Nevena Budaka.⁴⁶ Oba članka imaju isti fokus: usporedba dviju zajednica nižeg plemstva (plemenitih općina Turopolje i Spiš) na periferiji Zemalja krune sv. Stjepana. Ti su članci izuzetno važni za razumijevanje geneze i funkcije plemićkih općina. Uz spomenuti članak Szeberényi je objavio i članak *Plemići, predijalci i iobagiones castri Rovišća u 13. i 14. stoljeću* u kojem donosi podatke o plemićkoj općini Rovišće oslanjajući se na Adamčeka.⁴⁷ Josip Adamček i Marko Jerković navedeni su u

⁴¹ Suzana Miljan, *Plemićko društvo Zagrebačke županije za vladavine Žigmunda Luksemburškog (1387. – 1437.)*. (Doktorska disertacija, Hrvatski studiji, 2015.), 25.

⁴² Marija Karbić, „Plemićka obitelj Mikšić iz roda Levča do početka 16. stoljeća“, U *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, vol. 32., 67 – 78, Zagreb: Odsjek za povijesne znanosti ZPDZ HAZU, 2014.

⁴³ Marija Karbić, „Property Relations and Family Structure of the Nobility in the Sava and Drava Interamnium in the Middle Ages“, U *Slovačka i Hrvatska: Povijesne paralele i veze (do godine 1780.): zbornik radova*, ur. Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak, Bratislava - Zagreb: Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Filozofski fakultet, 2013., 238 – 245.

⁴⁴ Hrvoje Kekez, „Plemićki rod Babonića do kraja 14. stoljeća“, disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, 2012.

⁴⁵ Gábor Szeberényi, „Noble Communities in Spiš and Turopolje in the Thirteenth and Fourteenth Centuries“, U *Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780)*, sv. I., str. 222. – 227, ur. Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak, Zagreb – Bratislava: Department of Slovak History at the Faculty of Philosophy of Comenius University, 2013.

⁴⁶ Tatiana Hutyrova i Neven Budak, „A comparison of the privileged communities Campus Zagrabiensis and Parvus comitatus“, U: *Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780)*, sv. I., str. 227 – 230., ur. Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak, Zagreb – Bratislava: Department of Slovak History at the Faculty of Philosophy of Comenius University, 2013.

⁴⁷ Gábor Szeberényi, „Plemići, predijalci i iobagiones castri Rovišća u 13. i 14. stoljeću“, U *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, vol. 30, 2012, 31 – 55.

bibliografiji iako se ne bave temom ovog rada direktno, no služili su kao izvor daljnje literature, zbog toga smatram da ih je potrebno navesti.⁴⁸ Novi pogled iz arheološke perspektive pruža Nikolina Antić u svojoj doktorskoj disertaciji *Reconstruction of the settlement system in medieval Turopolje: examples of archaeological sites of Šepkovčica and Okuje (13th -16th centuries)*.⁴⁹ Njezin rad opovrgava pretpostavljenu homogenost Turopolja u pitanju vlasništva nad zemljom jer prikazuje različite pripadnike plemstva koji imaju posjede koji se nalaze unutar teritorija plemenite općine.

5. Plemićke općine

5.1. Nastanak i razvoj

Plemićeke općine nastaju od sredine 13. do sredine 15. stoljeća. Način nastanka istovjetan je svakoj općini; prava i povlastice dobivaju se poveljom kralja ili hrvatskog hercega. Levak iscrpno piše o procesu formiranja slojeva nižeg plemstva u Slavonskom i Hrvatskom kraljevstvu u 13. stoljeću. Niže plemstvo nastaje iz gradokmetova (lat. *iobagiones castri*), podložnika kraljevskih utvrda koji su bili u poluslobodnom položaju.⁵⁰ Levak navodi kako su imali određene slobode i bili su dužni brinuti samo o obrani kastro pod kojim su živjeli. Tijekom 13. stoljeća dolazi do promjene: povećava se razlika u posjedu gradokmetova i kralj Andrija II. počinje „prodavati“ svoje kraljevske utvrde velikašima. Prema Levaku nastavak razvoja je sljedeći – imućniji gradokmetovi uspijevaju ishoditi plemićeke povelje, a siromašniji postaju obični kmetovi u službi vlastelina.⁵¹ Kekez sažeto piše o procesu transformacije gradokmetova u slobodne plemiće ili u kmetove, navodeći kako ih je većina završila u potonjem sloju. Kao slobodno plemstvo navodi Klokočane i Pribiće.⁵² Plemićecka općina Pribić izuzeta je iz jurisdikcije Podgorskog župana 1244. godine, a iz tog roda Pribića kasnije nastaju druge podgorske plemićeke

⁴⁸ Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1980.; Marko Jerković, „Plemstvo Križevačke županije u srednjem vijeku – uvod u problematiku i historiografski pregled“ U *Povijesni prilozi*, vol. 27, br. 34, 2008: 45 – 67.

⁴⁹ Nikolina Antić, „Reconstruction of the settlement system in medieval Turopolje: examples of archaeological sites of Šepkovčica and Okuje (13th -16th centuries)“, Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2019.

⁵⁰ Levak, „Od gradokmeta do plemenitog ili kmeta“, 123 – 124.

⁵¹ Isto, 127.

⁵² Kekez, „Plemićecki rod Babonića do kraja 14. stoljeća“, 38. (bilješka 138. u njegovom radu)

općine.⁵³ Prema Levaku se iz isprave iz 1244. može iščitati da se neki Pribići vraćaju u sloj plemstva, čime bi bili zapravo još stariji od navedene godine.⁵⁴ Iste godine nastaje i plemićka općina Cvetković koja svoje povlastice dobiva od kralja Bele IV. Emilij Laszowski ustvrđuje da su Cvetkovići te godine dobili svoja prava, ali potvrda prava i prvi sačuvani spomen bio je 1294. godine, u povelji kralja Andrije III.⁵⁵ Laszowski zaključuje da su Cvetkovići i Pribići prve plemićke općine nastale na hrvatskom prostoru. Isti autor pisao je i o plemićkoj općini Sv. Jelene Koruške kod Križevaca. Svetojelenska općina nastaje 1267. godine poveljom Bele IV.⁵⁶ Kralj Andrija III. potvrđuje tu povelju 1292., čime su pripadnici plemstva Sv. Jelene bili izuzeti od vlasti križevačkog suca i dobili svojeg su župana.⁵⁷ Pripadnici plemićke općine Turopolje bili su isprva podanici grada Zagreba, da bi od 12. stoljeća krenulo formiranje njihovih prava. Neki Turopoljci 1225. dobivaju status plemstva (opet uredbom Bele IV.), što je prema Laszowskom prirodno kretanje od jobagiona do nižih plemića: *Ovi bivaju oslobođeni od službenosti prema gradu Zagrebu i postaju plemići. To je naravni skok jedino od stališta jobagiona, bar u to doba.*⁵⁸ Nada Klaić smatra tu ispravu iz 1225. godine kasnijim formalnim falsifikatom s obzirom da navodi kako *...spomenuti plemići unose u naručene falsifikate stvarni i istiniti historijski sadržaj.*⁵⁹ Antonić na nekoliko stranica donosi mišljenja Laszowskog i Bresztyenszkyog o originalnosti te isprave, zaključujući da je original ponešto izmijenjen zbog prepisivanja u 16. stoljeću.⁶⁰ Plemićku općinu Turopolje potvrdio je Hrvatski sabor 1278., a nakon njega i kralj Ladislav IV. Kumanac 1279. godine.⁶¹

Kralj Ladislav IV. potvrdio je iste godine, prema Szeberényiju, privilegije plemićke općine Rovišće, iako su time potvrđena prava koja su imali od prije, prvenstveno od njihova spomena u ispravi kralja Bele IV. 1265.⁶² U radu Szeberényia nisam pronašao naznaku da je isprava o Rovišću falsifikat kako to u svojem članku tvrdi Adamček.⁶³ On kao prvi spomen

⁵³ Laszowski, *Stara hrvatska županija podgorska*, 33.

⁵⁴ Levak, „Od gradokmeta do plemenitog ili kmeta“, 131.

⁵⁵ Laszowski, „Hrvatska plemenska općina Cvetkovići“, 13.

⁵⁶ Emilij Laszowski, „Listine općine Sv. Jelene Koruške kod Križevaca“, *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, ser. 1., 6 (1904): 242.

⁵⁷ Isto, 244.

⁵⁸ Laszowski, *Povijest plemenite općine Turopoljske*, 46; 49.

⁵⁹ Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, II. izdanje, Zagreb: Školska knjiga, 1976., 331.

⁶⁰ Antonić, „Reconstruction of the settlement system in medieval Turopolje“, 311 – 313.

⁶¹ Laszowski, *Povijest plemenite općine Turopoljske*, 49 – 50.

⁶² Szeberényi, „Plemići, predijalci i iobagiones castri Rovišća“, 37; 41.

⁶³ Josip Adamček, „Roviščanski predijalci“, U *Historijski zbornik*, god. 29 – 30., ur. Mirjana Gross. Zagreb: Savez povijesnih društava Hrvatske, 1977., 153.

postojanja plemićke općine Rovišće navodi 1255. godinu u ispravi slavonskog bana Stjepana koji spominje *nobiles iobagiones castris*.⁶⁴

Laszowski piše o plemićkoj općini Domagović koja je svoja prava stekla 1327. poveljom kralja Karla Roberta koji Radinu Domagoviću i njegovom rodu potvrđuje povlastice.⁶⁵ Laszowski smatra da je rod Domagovića došao iz Turopolja, čime je povelja kralja Karla Roberta zapravo potvrda prava koje je rod uživao u sastavu već formirane općine Turopolje.⁶⁶ Plemići općine Kalnik svoja prava i povlastice izvode od kralja Bele IV., koji im je dodijelio plemstvo 1242. godine. Ta prava dobili su zbog pomoći koju su ukazali kralju u trenutku tatarske provale u Ugarsko kraljevstvo. Lelja Dobronić ukazuje na to da ne postoji originalna isprava već dokaz o plemićkoj općini imamo u ispravi bana Stjepana iz 1352. godine, a tu je ispravu potvrdio 1646. kralj Ferdinand III.⁶⁷ Dobronić piše kako su plemići Moravča 1354. ubrojani u *plemiće Kraljevine*. I prije te godine bili su plemići, iako Dobronić ne navodi kada su postali *plemeniti*.⁶⁸ Nadalje, Laszowski piše o općini Desinec, koja potvrđuje svoja prava (ne znamo kada ih je općina dobila) uredbom kneza Martina Frankopana 1466. Potvrdu istih prava dao je i ban i herceg Ivan Korvin 1495. u Zagrebu, čime su desinečki plemići postali slobodni od knezova Frankapana.⁶⁹

Radoslav Lopašić u svojem djelu *Oko Kupe i Korane* donosi informacije o plemenitim općinama Pokuplja koje svoja prava dobivaju krajem 14. i početkom 15. stoljeća.⁷⁰ Klokočki plemići svoja prava dobivaju 1224. godine poveljom tadašnjeg hercega Bele (kasnije kralja Bela IV.). Potvrdu prava dao je kralj Ludovik I. Anžuvinc 1381. na zahtjev Klokočana.⁷¹ Ako se godina dobivanja prava uzme kao točna, onda je plemićka općina Klokoč najstarija u Pokuplju. Kekez navodi da su Klokočani svakako bili gradokmetovi prije podjele plemstva.⁷² Nada Klaić u svom djelu navodi da je kralj Ladislav priznao plemstvo Klokočanima kao način organizacije obrane pograničnih županija prema Hrvatskom kraljevstvu. Kralj Andrija II. priznaje plemstvo i

⁶⁴ Adamček, „Rovišćanski predijalci“, 151.

⁶⁵ Laszowski, *Stara hrvatska županija podgorska*, 39.

⁶⁶ Isto, 38-39.

⁶⁷ Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, 11; Ozren Blagec, „Bela IV. i kalničko plemstvo“, 236.

⁶⁸ Dobronić, *Po starom Moravču*, 163.

⁶⁹ Laszowski, *Povijest Desinca-Prhoća*, 17; „Dva privilegija općine Desinec“, 115.

⁷⁰ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 10.

⁷¹ Isto, 147 – 148.

⁷² Kekez, „Plemićki rod Babonića do kraja 14. stoljeća“, 349.

daje nove povlastice *članovima devet loza* klokočkog plemstva.⁷³ Bela IV. dodijelio je plemstvo i Draganićima kao potomcima Raka⁷⁴ 1264. godine. Lopašić ipak određuje da je prva potvrda došla 1394. godine, kada Žigmund Luksemburški uređuje općinu.⁷⁵ Ne navodi godinu dobivanja povlastica za Bosiljevo, najvjerojatnije jer nije poznata. Umjesto toga navodi prvu godinu spomena u ispravama – 1465.⁷⁶ Ladihovčani svoja prava dobivaju za vrijeme kralja Karla Roberta, a potvrđena su im odlukom kralja Žigmunda Luksemburškog 1425. godine.⁷⁷ Kekez postavlja pitanje oko porijekla plemenite obitelji tijekom pisanja o njihovoj genezi. Zaključuje kako Ladihovići nisu bili rodbinski povezani s Babonićima, polazeći od toga da nisu živjeli unutar iste županije. Pitanje je otvoreno zbog isprave o miru između Senjana i Babonića iz 1243. kada je za Baboniće svjedočilo pet plemićkih rodova.⁷⁸

Za Goričane Lopašić piše: *...živjelo je od davnih vremena posebno pleme goričko*. Ne navodi povelje kojima su dobili ta prava nego nastavlja dalje pisati o povijesti općine poznate iz izvora.⁷⁹ Klaić navodi da se goričko plemstvo sastoji od šest porodica (rodova), a moguće je da svoje plemićko porijeklo vuku još od kralja Ladislava.⁸⁰ Pišući o Pounju Lopašić navodi općine Čava, Jezersko, Menić, Kreščić, Obrovac i Novigrad.⁸¹ Budući da je većina isprava uništena u osmanlijskim provalama, nemoguće je sa sigurnošću tvrditi kada su nastale ove plemićke općine. Lopašić navodi za Dubovac da: *spominje se u pismih, što su do nas doprla, vazda plemenitom varoši*. Ne navodi koji su to izvori ni godinu, no prvi spomen Dubovca potječe iz 1339., iako nevezano za plemićku općinu. Za Kreščiće navodi povelju Bele IV. iz 1264. kojom utvrđuje godinu dodjele plemstva; isto kao i Draganićima, iako ne navodi potvrdu kasnijih kraljeva.⁸² Vjekoslav Klaić nadopunjuje Lopašića i nastanak Kreščića smješta u sredinu 14. stoljeća.⁸³ Rudolf Strohal piše o općini Vivodini kao plemenitoj jer se spominje *pečat vivodinskog bratstva* što je indikator plemićke općine. Kako on piše o vremenu 17. stoljeća, Vivođani su već pod

⁷³ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 259.

⁷⁴ Uz braću Kresa i Kupišu, *heroj* u borbi protiv Mongola. Nama je svakako zanimljivo što tri plemićke općine vuku svoje porijeklo od trojice braće: Kreščići od Kresa, Gornjo-Kupčinci od Kupiše i Draganići od Raka. O plemićkoj općini Gornja Kupčina nisam našao ništa do Lopašićevog usputnog spomena u nabrajanju općina. (Prilog 8.2.)

⁷⁵ Lopašić, *Obćina draganićka*, 2 – 4.

⁷⁶ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 62 – 63.

⁷⁷ Isto, 154.

⁷⁸ Kekez, „Plemićki rod Babonića do kraja 14. stoljeća“, 16 – 18.

⁷⁹ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 91.

⁸⁰ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 260.

⁸¹ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, 143; 176; 221; 229; 252; 279 – 280.

⁸² Isto, 252 – 253.

⁸³ Klaić, „Hrvatsko pleme Kreščić ili Kriščić“, 46.

vlašću ozaljskog vlastelinstva.⁸⁴ Usprkos tome najranije isprave o Vivodini sežu u 15. stoljeće, a objavio ih je Strohal.⁸⁵ Nada Klaić navodi da je isprava kojom je kralj Bela IV. darovao plemstvo Kresu, Kupiši i Raku falsifikat, čime je zapravo dovela u pitanje plemstvo Kreščića, Gornjo-Kupčinaca i Draganića.⁸⁶

5.2. Organizacija

U ovom poglavlju prikazat ću strukturno uređenje plemićkih općina kako su ih opisali povjesničari. Kod organizacije autori najviše spominju župana, kojeg je plemićka općina sama birala iz svojih redova. Ta čast bila je ujedno i pokazatelj da se radi o plemićkoj općini. Emilij Laszowski piše o funkciji župana unutar turopoljske općine. Župan je bio predstavnik općine prema van, prema kralju i banu u Zagrebu, i prema unutra.⁸⁷ Imao sudsku ovlast u općini, te je presuđivao sporove i potvrđivao kupoprodaju između članova općine.⁸⁸ Laszowski je drugi svezak svog rada posvetio isključivo uređenju Turopolja. Piše o raznim funkcijama, o već spomenutom županu, ali i o funkcijama kao što su pristav, bilježnik i sudac.⁸⁹ Spominje i sučije, opisujući njihove funkcije i dužnosti. Sučije posebno ističe zbog sučijskih arhiva, u kojima je ostalo sačuvano podosta izvora za plemićku općinu.⁹⁰ U drugom dijelu sveska donosi i crkvenu podjelu turopoljske općine. Marija Karbić i Suzana Miljan odredile su četiri vrste vlasništva nad zemljom unutar Turopolja: općinsko, rodovsko, obiteljsko i pojedinačno/privatno vlasništvo.⁹¹ Osim toga Marija Karbić piše o zanimljivosti nasljeđivanja zemlje unutar Turopolja. Ukazuje na to da su jednaka prava imali i sinovi i kćeri, a u slučaju udaje plemkinje za neplemića njihovoj djeci plemićka bi općina priznala plemićki status (takva praksa nije bila uobičajena unutar Ugarsko-hrvatskog kraljevstva).⁹² Nikolina Antolić, oslanjajući se na rad Laszowskog, određuje naselja u kojima su u Turopolju živjeli plemići. Te podatke izvodi iz isprave kralja Ferdinanda iz

⁸⁴ Strohal, „Vivodina“, 212.

⁸⁵ Strohal, „Vivodinske isprave“, 127.

⁸⁶ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 322.

⁸⁷ Emilij Laszowski, „Turopoljski župan“, *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, ser. 1., 12. (1910), 48.

⁸⁸ Laszowski, „Turopoljski župan“, 51.

⁸⁹ Laszowski, *Povijest plemenite općine Turopoljske*, sv. II, IX.

⁹⁰ Isto, 15.

⁹¹ Marija Karbić, „Property and Family“, str. 240.; Miljan, *Plemićko društvo Zagrebačke županije*, 67 – 69.

⁹² Marija Karbić, „Property and Family“, 244 – 245.

1560. te na taj način rekonstruira točan teritorij jugozapadnog dijela plemenite općine.⁹³ I dok određuje da su naselja oko lokaliteta Šepkovčica dio plemenite općine, vlasništvo nad prostorom oko lokaliteta Okuje pripisuje drugim slojevima plemstva. Vlastelinstvo Želin tijekom cijelog perioda koji autorica promatra u rukama je vlastelina – od bana do pripadnika višeg plemstva kao, na primjer, obitelji Toth. U 15. stoljeću želinsko vlastelinstvo je u tom dijelu Turopolja veće od zajedničkog posjeda plemićke općine.⁹⁴ U drugom djelu svojeg rada Antonić opisuje posjede raznih rodova plemenite općine koristeći izvore. Najprije određuje granicu između dva roda koja se nije promijenila kroz cijelo stoljeće iako je promijenila vlasnike na obje strane.⁹⁵ Zatim određuje točnu granicu između rodova plemićke općine južno od Velike Gorice, uviđajući tako točnu podjelu zemlje na teritoriju, koji plemićka općina posjeduje u tom dijelu Turopolja. Potom opisuje razvoj naselja, koja pripadaju rodu Vukote, a taj se rod kasnije grana na nekoliko raširenih obitelji, koje su povezane u općinskom plemstvu. Drugi dio rada zaključuje opažanjem da sva opisana sela pripadaju tom rodu, čime se može iscrpno pratiti razvoj roda i općine.⁹⁶

Nadalje, Laszowski piše o organizaciji općine Cvetković opisujući granice njihova posjeda (poglavito prema Jastrebarskom) i navodeći kako je općina *uredjena poput drugih rodnih ili plemenskih općina, kojoj na čelu stoji sudac ili župan*.⁹⁷ Ti posjedi bili su uređeni tijekom vladavine Žigmunda Luksemburškog zalaganjima i kralja i zagrebačkog Kaptola. Laszowski uviđa kako je uređeni teritorij općine izvan teritorija utvrde Okić, što znači da je praktički samostalan (no uživa zaštitu utvrde, pogotovo u doba osmanlijske opasnosti).⁹⁸ Uz to, donosi i podatke o plemićima u sastavu općine i njihove porezne obveze.⁹⁹ Suzana Miljan utvrđuje da su već na samom kraju 14. stoljeća Cvetkovići odgovarali gospodaru tvrdog grada Okića.¹⁰⁰ Laszowski opširno piše o organizaciji općina koje su sačinjavale većinu teritorija Podgorske županije: *Jobagiona bilo je u županiji podgorskoj veoma mnogo. Možemo reći: pretežni dio zemalja podgorske županije držali su jobagioni*.¹⁰¹ Plemićke općine Pribić, Cvetković, Desinec,

⁹³ Antonić, „Reconstruction of the settlement system in medieval Turopolje“, 233 – 234.

⁹⁴ Isto, 182 – 183.

⁹⁵ Isto, 239.

⁹⁶ Isto, 301.

⁹⁷ Laszowski, „Hrvatska plemenska općina Cvetkovići“, 15.

⁹⁸ Isto, 17.

⁹⁹ Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“, 124.

¹⁰⁰ Miljan, *Plemićko društvo Zagrebačke županije*, 74.

¹⁰¹ Laszowski, *Stara hrvatska županija podgorska*, 33. Ovdje pod pojmom *jobagioni* Laszowska svakako smatra pripadnika plemićke općine, a to je vidljivo iz daljnjeg teksta u njegovu djelu.

Domagović i Draganić bile su dio Podgorske županije, dakle podložne županu u Podgorju.¹⁰² To bi značilo da plemićke općine nisu potpuno samostalne u odnosu na više slojeve plemstva, no ipak uživaju široku autonomiju. Služba kastru bila je vojne naravi, što je i zapravo razlog postojanja plemićke općine.¹⁰³ Nada Klaić određuje da su Cvetkovići i Pribići 1257. još podložnici utvrde Podgorje.¹⁰⁴ Kao i u primjeru Turopolja, plemićke općine podgorske županije imale su svog župana (*comes terrestris*), koji je vršio funkciju predstavnika i sudca.¹⁰⁵ Tijekom 15. stoljeća nestaje podgorska županija, no plemićke općine se uspijevaju održati. Službu prema utvrdi Podgorje zamjenjuju službom prema gospodarima utvrde Okić, Lipovac i Jastrebarsko.¹⁰⁶

Primjer Domagovića pokazuje da su se *iobagiones castris* mogli naseliti drugdje i tražiti potvrdu svojih prijašnjih prava. Laszowski piše kako je vrlo izgledno da je Radin Domagović, došavši iz Turopolja, naselio posjed koji će postati plemenita općina Domagović.¹⁰⁷ Donosi i pečat općine Domagović iz 1544. godine.¹⁰⁸ Iz izvora kojima se koristi Laszowski jasno je vidljiv odnos plemićke općine prema zemlji u njenom vlasništvu. U početku je svaki član općine uživao pravo na cjelokupni zemljišni posjed koji je imala općina. Kako se povećavao broj članova općine, tako je polako nastajao privatni posjed unutar zajednice. Do 15. stoljeća obradiva zemlja postala je privatno vlasništvo pojedinih rodova općine, a šume i pašnjaci zadržali su zajednički karakter.¹⁰⁹ Laszowski piše o uređenju općine Desinec utvrđujući da je imala suca (*rihter*), koji je čuvao općinski pečat i sudio u domicilnim parnicama na teritoriju općine. Navodi neke od sudaca koji su poznati iz izvora.¹¹⁰ Iako Laszowski navodi točne granice općine, taj se opis odnosi na granice zemaljske zajednice Desinca-Prhoća početkom 20. stoljeća. Iz opisa se ne može zaključiti, smatra li Laszowski da su to bile granice i nekadašnje plemićke općine ili ne. U *Prilogu* donosi opis desinečkog općinskog pečata i navodi njegovu starost: *Ovaj pečat nalazimo na izpravama XVI. vieka, a nema dvojbe, da je još i stariji.*¹¹¹

¹⁰² Isto, 36; Sjedište Podgorske županije bio je utvrda Podgorje, za koju Laszowski smatra da se nalazila podno Špigelskog brega kod Drage Svetojanske; Laszowski, *Povijest Desinca-Prhoća*, 13.

¹⁰³ Isto, 37.

¹⁰⁴ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 305.

¹⁰⁵ Laszowski, *Stara hrvatska županija podgorska*, 48.

¹⁰⁶ Isto, 44.

¹⁰⁷ Isto, 38.

¹⁰⁸ Emilij Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“, 123.

¹⁰⁹ Laszowski, *Stara hrvatska županija podgorska*, 46 – 47.

¹¹⁰ Laszowski, *Povijest Desinca-Prhoća*, 32.

¹¹¹ Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“, 122.

Radoslav Lopašić piše kako je kralj Žigmund 1394. odredio granice općine te se iz toga vidi da su Draganići bili pod pokroviteljstvom utvrde Okić i njezinih vlastelinskih gospodara.¹¹² Nadalje, u djelu piše o uređenju općine – na čelu je stajao župan i uz njega dvojica starješina, a zajedno su činili *plemensko vijeće*. To se vijeće biralo svake godine 1. svibnja, što znači da je služba bila od jedne godine iako vjerojatno s pravom ponovnog izbora.¹¹³ Cijela se plemićka općina sastajala na zboru u župnoj crkvi sv. Jurja kod izbora vijeća ili sudskih rasprava. Župan je presuđivao sve domicilne sukobe iako Lopašić piše kako je kasnije i ta čast prešla u ruke gospodara Okića.¹¹⁴ Presude su bile javne i mogao im je prisustvovati svaki općinski plemić. Općinske starješine bile su zadužene za upravljanje obilnog zajedničkog imetka Draganića.¹¹⁵ Upravo taj imetak bio je predmet sukoba s ostalim plemstvom i susjednim plemićkim općinama. Lopašić navodi neke od župana plemenite općine Draganić, koje je našao u izvorima.¹¹⁶ Laszowski donosi općinski pečat, datirajući prvi sačuvani u 1519. (iako oštećen, vidi se dovoljno sličnosti s kasnijim pečatima, pa iz toga Laszowski zaključuje da je upravo taj najstariji sačuvani). Uz općinski, opisuje i pečat župana plemenite općine, no ne donosi podatke o njegovoj starosti.

Lopašić opisuje organizaciju plemićkih općina Pounja, prvenstveno navodeći da su Krešiči u svome posjedu imali dvije utvrde, a bili su ubrojani u plemstvo kraljevstva (podvrgnuti samo kralju). Nakon početka osmanlijskih provala morali su se podložiti obližnjim velikašima zbog nemogućnosti obrane.¹¹⁷ Lopašić opisuje fenomen koji se često događao u plemićkim općinama Pounja: uzdizanje jednog roda iz općine koji se pretvara u vlastelu. Daje primjer plemenite općine Jezersko i roda Nemčići. Može se zaključiti da se to događalo zbog stalne osmanlijske opasnosti, no upravo zbog toga taj fenomen nije dugo trajao.¹¹⁸ Kao što je slučaj kod Laszowskog i Podgorske županije, tako su po Lopašiću plemenite općine Pounja pripadale staroj psetskoj županiji. Nakon odumiranja te županije plemićke općine bile su podložne utvrdi Krupi.¹¹⁹ Općine su često o svom trošku zidale vlastite utvrde za obranu, a primjer koji Lopašić navodi je Čavnik – utvrda plemićke općine Čava. Za tu općinu piše i kako je bila uređena isto

¹¹² Lopašić, *Obćina draganićka*, 4.

¹¹³ Isto, 5.

¹¹⁴ Isto, 6.

¹¹⁵ Isto, 7.

¹¹⁶ Isto, 4.

¹¹⁷ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, 17.

¹¹⁸ Isto, 177.

¹¹⁹ Isto, 200.

kao i općina Kreščić.¹²⁰ Kod pisanju o plemićkoj općini Obrovac, Lopašić opisuje glavni problem u istraživanju plemićkih općina ili srednjovjekovne povijesti Pounja općenito. Osmanlijskim provalama uništena su mnoga mjesta i utvrde u kojima su se čuvale isprave pojedinih općina, zbog čega se o tim općinama može saznati samo iz kasnijih radova (koji su dakako nepouzdati) ili pokojeg sačuvanog dokumenta.¹²¹ Za pleme Kreščić Lopašić donosi možda i najviše informacija. Za razliku od drugih općina u Bihaćkom kraju, plemenita općina Kreščić u sudskim pitanjima podložna je Zagrebačkoj županiji. Darovnicom im je određeno davati desetinu svojih prihoda opatiji u Topuskom. Teritorij općine točno je određen prema imanju Blagajskih i drugih plemića na tom području.¹²² Specifična je po tome što je izgradila dvije utvrde za obranu od Osmanlija: Podzvizd i Vranograd. Uz to, imala je podjelu vlasti na župana, suca i dvojicu „starješina“, kapetana dviju utvrda.¹²³ Vjekoslav Klaić nastavlja se na Lopašićev rad o općini Kreščić pa tako navodi da se plemenita općina 1520. godine sastoji od *neko 50 kuća ili zadruge bez kmetova i podvoraca njihovih*.¹²⁴ Klaić također prikazuje neuobičajenu organizaciju Kreščića i njihovu podjelu općinske uprave. Uz dvije utvrde koje navodi i Lopašić, Klaić piše i o utvrdi Čavici (što dodaje još jednog *starješinu* u upravu plemićke općine).¹²⁵ Laszowski opisuje pečat općine nakon njenog preseljenja u područje oko Jastrebarskog i navodi da potječe iz 17. stoljeća.¹²⁶

Lopašić piše i o univerzalnoj strukturnoj organizaciji plemenitih općina Pokuplja. Navodi da je na čelu pojedine općine stajao *sudac braće*, kojeg je općina birala iz svojih redova. Sudac je sazivao zbor općine (uobičajeno u crkvi) na kojem su se rješavale razmirice i sklapali dogovori. Za Strelče navodi da su držali zbor zajedno s Otokom, što je specifično općinama u Pokuplju.¹²⁷ Pečat općine Strelča opisuje Laszowski, a datira ga u 1462. U istom članku definira teritorij plemićke općine i navodi već spomenuto zajedništvo s otočkim plemićima.¹²⁸ Nadalje, Laszowski opisuje i pečat plemićke općine Otok, koji se pojavljuje prvi puta krajem 15.

¹²⁰ Isto, 143.

¹²¹ Isto, 229.

¹²² Isto, 253.

¹²³ Isto, 254.

¹²⁴ Klaić, „Hrvatsko pleme Kreščić“, 52.

¹²⁵ Isto, 82.

¹²⁶ Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“, 128.

¹²⁷ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 11.

¹²⁸ Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“, 132.

stoljeća.¹²⁹ Prema Lopašiću, gotovo sve plemenite općine Pokuplja u svojem su posjedu imale utvrdu koja im je služila za obranu kako od Osmanlija tako i od susjednih magnata.¹³⁰ Pretpostavlja da su utvrdu Klokoč sagradili pripadnici općine, no nema nikakvih izvora o tome. Kralj Bela IV. odredio je teritorij plemenite općine Klokoč i preusmjerio dio poreza (koji su plaćali kmetovi) plemićima općine.¹³¹ Lopašić u izvorima uočava podjelu plemićke općine Klokoč na dva sloja. Prvi su posjedovali po nekoliko selišta i imena tih obitelji spominju se češće u izvorima, dok su drugi bili plemići jednoselci.¹³² Nada Klaić za Klokočane navodi kako su u zamjenu za svoje plemstvo bili dužni slati kralju vojnu pomoć u slučaju rata. Klokočkog plemića Raduša kralj daruje posebnom povlasticom – njemu su *neplemići* iz okolice Klokoča (utvrde) morali plaćati porez.¹³³ Za Goričke plemiće Klaić piše da su u službi hercega, a njihov posjed pokušava odrediti preko poreza koji su bili dužni plaćati. Prema tom izračunu navodi kako bi gorički plemići mogli imati i do 500 kmetova.¹³⁴ Općina Ladihović imala je svoje sjedište u utvrdi Kremen nad Koranom. Smjestila se na obalama Korane i graničila je s ostalim općinama, što Lopašić detaljno opisuje u svom radu. Podjela plemstva je postojala kao i kod Klokočana, a Lopašić navodi naziv *knežinjak* kao pučki naziv za suca općine.¹³⁵

Kada Lopašić piše o karlovačkom području, spominje nešto o organizaciji plemenite općine Dubovac. Dubovac je imao svojeg suca koji je *plemenitu braću purgare u sborišće sazivao i navadnu občinsku pečat čuvao*.¹³⁶ U bilješkama tog djela navodi i općinske suce od 1550. do 1738. godine. Dubovac je izgrađen kao utvrda, po uzoru na utvrde plemićkih općina u susjedstvu (kao na primjer Draganić).¹³⁷ Laszowski opisuje pečate Dubovca dijeleći ih na veći stariji i manji noviji. Manji pečat je otisnut na ispravama iz 17. stoljeća.¹³⁸ Kao što je već navedeno, Rudolf Strohal odredio je Vivodinu kao plemenitu općinu zbog općinskog pečata. Vivodina je imala svoga suca, koji je bio podložan utvrdi Ozlju. Iako je bio odgovoran gospodarima Ozlja, suca i

¹²⁹ Isto, 130.

¹³⁰ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 19.

¹³¹ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 146 – 147.

¹³² Isto, 150.

¹³³ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 259 – 260.

¹³⁴ Isto, 260.

¹³⁵ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 155.

¹³⁶ Lopašić, *Karlovac*, 231.

¹³⁷ Isto, 231.

¹³⁸ Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“, 124.

deset starješina birali su sami Vivođani.¹³⁹ Iako Strohal naziva pripadnike vivođanske općine kmetovima, nedvojbeno je da su oni bili pripadnici plemićke općine.¹⁴⁰

Tatiana Hutyrova i Neven Budak uspoređuju strukturu i organizaciju općinskog plemstva Turopolja i Spiša. Pišu o održavanju izbora suca, privilegijama i pečatima općina međusobno ih uspoređujući.¹⁴¹ Kako su strukture općina slične, nedostatak izvora može se dopuniti preslikom organizacije s jedne na drugu i obrnuto. Gábor Szeberényi piše o razlikama u teritorijalnoj organizaciji između Turopolja i Spiša. Navodi bitnu razliku između dvije općine po pitanju autonomije. Naime, plemstvo Spiša autonomiju izvodi iz starih prava koja su potvrđena u 13. stoljeću, dok se Turopolje tek sredinom 14. stoljeća uspijeva osloboditi jurisdikcije zagrebačkih župana.¹⁴²

Lelja Dobronić piše o župnoj podjeli općine Kalnik. Navodi nekoliko župnih crkava u općini od 14. do 19. stoljeća. Također, spominje *plemenita* sela – navodeći kako su i neka od sela kalničke općine sama po sebi imala plemeniti status te su u njima živjeli pripadnici općine.¹⁴³ Objašnjava popis stanovništva općine iz 1865., a njezino djelo sadrži i kartu rasprostranjenosti *plemenitih* sela.¹⁴⁴ U tim selima živjeli su i pripadnici puka, tj. neplemeniti stanovnici. Dobronić navodi kako je moguće da su to možda bili i kmetovi općinskog plemstva.¹⁴⁵ Kao zanimljiv primjer navodi selo Vojnovac, čija je pripadnost u crkvenom smislu bila predmet domicilnog spora između župnika Velikog i Malog Kalnika. Čazmanski kaptol presuđuje u korist velikokalničke župe.¹⁴⁶ Dobronić donosi samo usputne informacije o Moravču navodeći da su plemići *imali svoj županijski grad Moravče i svoja posebna prava*.¹⁴⁷ Ipak, kada navodi informacije za utvrde Moravče-Glavnica vidljiv je razvoj općinskog plemstva. Tako su pod Glavnicom 1270. *iobagiones castri*, a pod Moravčem (utvrdom) *servitia castri*. Godine 1326. naziv je promijenjen i glasi *nobiles iobagiones castri de Moroucha et Glounyche*.¹⁴⁸ U razdoblju

¹³⁹ Strohal, „Vivodina“, 220.

¹⁴⁰ To pokazuje samostalan izbor suca i općinski pečat. Kako Strohal ima najranije izvore tek iz sredine 16. stoljeća, moguće je da su Frankopani Ozaljski već držali općinu Vivodinu čvrsto u svojem vlasništvu. Uz to, Strohal navodi da su prvi župnici župe u Vivodini bili glagoljaši, pa to možda može objasniti nedostatak izvora prije 16. stoljeća.

¹⁴¹ Hutyrova, Budak, „A comparison of the privileged communities“, 229.

¹⁴² Szeberényi, „Noble Communities in Spiš and Turopolje“, 226.

¹⁴³ Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, 50.

¹⁴⁴ Karta: Isto, 51.

¹⁴⁵ Isto, 11.

¹⁴⁶ Isto, 44.

¹⁴⁷ Dobronić, *Po starom Moravču*, 163.

¹⁴⁸ Isto, 73.

između kraja 13. i početka 14. stoljeća službenici utvrde dobili su svoja prava, koja su potvrđena 1354. kao što je već navedeno u prethodnom poglavlju. Moravečki plemići bili su naseljeni u nekoliko naselja vrlo prostrane županije Moravče. Glavna mjesta u kojima su živjeli su prema Dobronić i Miljan: Žitomerje, Glavnica, Adamovec, Ladomerec i Pserje.¹⁴⁹ Miljan nadalje za Moravče navodi postojanost župana, no njegova funkcija nestaje do vremena o kojem ona piše (vladavina Žigmunda Luksemburškog) iako se moravečki plemići još i u to vrijeme određuju prema svome županatu. Navodi i kako je, slično kao i kod ostalih plemićkih općina, postojala dualna organizacija kraljevskog i zemaljskog župana.¹⁵⁰

Nada Klaić o Rovišću piše o stvaranja predijala, smatrajući ih novim nazivom za plemenite slobodnjake, čime bi naziv bio sličan (no ne i jednak) nazivu *iobagiones castri*.¹⁵¹ Josip Adamček navodi da je kralj Bela IV. 1265. priznao 25 od 60 predijalaca od na području općine Rovišće dok su ostali *najvjerojatnije pretvoreni u kmetove*.¹⁵² Prema Adamčeku, rovišćansko plemstvo moralo je plaćati kraljevski porez i sudjelovati u vojnim pohodima. Županatski sustav dijelio se na kraljevskog i zemaljskog župana, prvog postavlja kralj, a drugog biraju sami plemići, kao što je slučaj i kod drugih općina.¹⁵³ Adamček nadalje navodi svih 25 predija koji su bili određeni odlukom kralja Bele, a zadržali su se do 15. stoljeća. Također ukazuje na to da je predija bilo samo 25, a plemića preko 200 jer je na jednom prediju živjelo do 6 plemićkih obitelji. Sudbene sporove rješavali su pred višim plemstvom jer kralj zemaljskom županu nije dao pravo održavanja suda nad plemićima.¹⁵⁴ Gábor Szeberényi, nastavljajući se na Adamčeka, spominje već uobičajene nazive unutar plemićke općine koji se spominju u njegovom istraživanju Rovišća. Takvi nazivi su primjerice *comes terrestris* i *iobagiones castri*.¹⁵⁵ Iz njegovih analiza vidljivo je da Rovišće u 14. stoljeću ima svojeg župana, koji je podvrgnut križevačkom velikom županu. Szeberényijev rad fokusira se na specifičnoj razlici u stratifikaciji društva koje obitava u okolici Rovišća (*iobagiones castri* vs. *praediales*).¹⁵⁶ Nada Klaić navodi da treba razumjeti kako je i nakon nobilitiranja podložnika kraljevskih utvrda i dalje postojao sloj neplemenitih slobodnjaka. Prema izvorima iz 13. stoljeća ona određuje da je *...broj ovih običnih*

¹⁴⁹ Isto, 164.; Miljan, *Plemićko društvo Zagrebačke županije*, 74.

¹⁵⁰ Miljan, *Plemićko društvo Zagrebačke županije*, 209 – 210.

¹⁵¹ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 330.

¹⁵² Adamček, „Rovišćanski predijalci“, 152.

¹⁵³ Isto, 152.

¹⁵⁴ Isto, 153.

¹⁵⁵ Szeberényi, „Plemići, predijalci i *iobagiones castri* Rovišća“, 45.

¹⁵⁶ Isto, 35.

vojnika uz utvrde znatno veći od malih plemića i kraljevskih vitezova.¹⁵⁷ Jedan takav konkretan primjer navodi za parnicu 1368. kod Velikog Kalnika gdje se pojavljuje 100 plemića i 140 neplemenitih stanovnika.¹⁵⁸ Osim toga, Nada Klaić navodi kako je za kralja Ludovika počelo formiranje plemićkih općina i u Hrvatskom kraljevstvu po uzoru na slavonske općine koje imaju vlastito sudstvo i sudjeluju u funkcioniranju kraljevstva.¹⁵⁹

5.3. Odnos s ostalim plemstvom

Tema ovog poglavlja je najzastupljenija u radovima autora o plemićkim općinama. Ta zastupljenost proizlazi iz realnosti sačuvanih izvora, s obzirom da je pripadnicima plemićkih općina najvažnije bilo sačuvati (naravno, uz povelju koja potvrđuje plemićki status općine) upravo ugovore s ostalim plemstvom. Ti su ugovori većinom potvrde o kupoprodaji zemljišta, čime se dokazivao posjed plemićke općine kao cjeline ili njezinih pojedinih pripadnika. Često nailazimo i na parnice između plemićke općine i njezinih susjeda. Uz to, često se navode i potvrde plemićkog prava općine, koju plemići traže ili od vlastelina ili od kralja. Okvirno vrijeme ovih odnosa pratimo do kraja 16. stoljeća kako se ne bismo previše udaljili od perioda srednjovjekovlja, iako se prikazi povijesti pojedinih općina protežu do 19. stoljeća. Kao i u ostalim poglavljima, najopširnije i najdetaljnije primjere nalazimo u primjeru Turopolja.

Emilij Laszowski ukazuje na način na koji su Turopoljci branili svoje šume i zemlju od okolnih viših plemića. U svim takvim situacijama, Laszowski navodi da se Turopoljci obraćaju ugarsko-hrvatskom kralju (ili direktno ili preko hercega/bana).¹⁶⁰ Nadalje, Laszowski navodi nekoliko isprava u razdoblju vladavine Ludovika Anžuvina (1342.-1382.) Kralj u razmiricama između Turopoljaca i okolnih velikaša, staje na stranu plemićke općine (što pokazuje i kraljevu volju za potvrdom plemstva). Turopoljci su uživali i potporu hercega Karla Dračkog, no tu potporu je prekinula (riječima Laszowskog) *vrlo žalosna sudbina*.¹⁶¹ Jačanjem grofova Celjskih za vrijeme vladavine Žigmunda Luksemburškog, Laszowski piše o tome kako su Turopoljci tražili potvrdu svojih prava (koje je kralj već potvrdio) od grofa Fridrika Celjskog. Time se brane

¹⁵⁷ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 331.

¹⁵⁸ Isto, 521.

¹⁵⁹ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 605.

¹⁶⁰ Laszowski, *Povijest plemenite općine turopoljske*, 48.

¹⁶¹ Isto, 51. – 52.

od Fridrikovog posezanja za njihovom zemljom. Nailazimo i na sukob zagrebačkog Kaptola s turopoljskom općinom oko ubiranja crkvene desetine, a Laszowski piše kako su zbog toga turopoljski plemići na neko vrijeme bili ekskomunicirani.¹⁶² Početkom osmanlijskih upada u blizinu posjeda turopoljske općine, plemićka zajednica odlučila je izgraditi utvrdu Lukavec. Tu Laszowski otvara novo poglavlje o povijesti Turopolja, završavajući prethodno riječima: *...zadavao je grad Lukavec Turopoljcima veoma mnogo nevolja i briga jer se u njem ugnijezdiše velikaši, od kojih su mnogo stradali.*¹⁶³ Za Ivana Tuza Laszowski navodi da se najviše sukobio s Turopoljcima nakon izgradnje Lukavca. Tuz je zagospodario plemićkom općinom iz Lukavca, nakon čega je činio nasilja nad plemstvom općine. Za opširnost tog nasilja Laszowski nema dokaza, osima navoda samog Tuza u izgnanstvu u Veneciji.¹⁶⁴

Kada Laszowski piše o Turopolju u vrijeme kralja Matije Korvina, uviđa razlog zbog kojeg kralj potvrđuje prava Turopoljcima. Potvrdom njihovih prava i plemstva kralj ih pokušava pridobiti za svog sina Ivaniša, kojem je ustupio utvrdu Lukavec. Iako su Turopoljci zahvalni za oslobađanje od poreza, prosvjeduju zbog oduzimanja utvrde.¹⁶⁵ Ovdje već Laszowski ustanovljuje da je vlasnik utvrde Lukavec većinom dobivao na pravo podvrgnuti svojoj vlasti cijelu plemenitu općinu Turopolje. I dok je općinsko plemstvo bilo zaštićeno pod pokroviteljstvom višeg plemstva od upada Osmanlija, to isto plemstvo pokušavalo im je oduzeti njihove plemićke privilegije (što Laszowski naziva *nasiljem*).¹⁶⁶ Laszowski na nekoliko stranica opisuje sukob plemenite općine s Jurjem, markgrofom Brandenburškim. U svom djelu iznosi mnoge parnice i prosvjedovanja Turopoljaca kojima oni pokušavaju sačuvati svoje povlastice. Juraj je počinio mnoge napade na plemiće općine, kako bi ih podvrgnuo svojoj vlasti. Loše stanje u Turopolju i nasilje išlo je do te mjere da su neki plemići došli pred bana u Zagreb i obvezali se služiti markgrofu.¹⁶⁷ Četrnaestogodišnji sukob završen je prodajom utvrde Lukavec kraljici, a nakon toga i kraljevom presudom u korist plemenite općine. Kralj je općinu vratio pod sudsku upravu bana i pripojio je Zagrebačkoj županiji.¹⁶⁸ U daljnjim odnosima pokušavaju Turopoljci vratiti utvrdu Lukavac u svoju vlast, kako bi bili potpuno slobodni od visokog plemstva.

¹⁶² Isto, 54.

¹⁶³ Isto, 55.

¹⁶⁴ Isto, 56.

¹⁶⁵ Isto, 57.; Nada Klaić, *Medvedgrad i njegovi gospodari*, Zagreb: Globus, 1987., 167; 169.

¹⁶⁶ Laszowski, *Povijest plemenite općine turopoljske*, 58 – 59.

¹⁶⁷ Isto, 58 – 67.

¹⁶⁸ Isto, 68 – 69.

Laszowski piše kako su Turopoljci u sukobu Ferdinanda i Zapolje nastradali kao Zapoljini pristaše. Nakon završetka sukoba Zrinski dolaze u posjed Lukavca i počinju se sporiti s plemenitom općinom oko tvrdog grada.¹⁶⁹ O tim sukobima Laszowski donosi nekoliko isprava, a zanimljivo je da se u njima u detalje opisuje koliko su velikaški podanici opljačkali imovine turopoljskih plemića. Na ovom mjestu u *Povijesti*, prvi put se pojavljuje oružani otpor plemića općine protiv bana Nikole Zrinskog (Sigetskog). Zrinski doskora popušta i predaje utvrdu Lukavec plemenitoj općini Turopolje, čime su se Turopoljci izborili za svoja prava i povlastice.¹⁷⁰

Pišući o županima, Laszowski na još nekoliko mjesta spominje odnose Turopoljaca s ostalim plemstvom. Tako navodi da je zagrebački župan turopoljskog župana (*comes terrestis*) smatrao *njegovim podanikom*.¹⁷¹ Isprva Turopoljci svoje isprave izdaju pred zagrebačkim županom i Kaptolom, a sredinom 14. stoljeća počinju to činiti sami pod svojim županom. Početkom 15. stoljeća *vrhovnost* koju je zagrebački župan imao nad Turopoljem prelazi u ruke gospodara Medvedgrada.¹⁷² Nada Klaić u svojem djelu o Medvedgradu navodi nekoliko zanimljivih razmišljanja. Prvenstveno navodi spor Turopoljaca oko crkvene desetine sa zagrebačkim Kaptolom. Zaključuje kako su kaptolski službenici izmislili priču o biskupu Eberhartu i sukobu s Turopoljcima te ju sastavili u ispravu koju je starija historiografija datirala 1399. godinom. Klaić ukazuje da je isprava zapravo iz 1456.¹⁷³ Navode starije historiografije, da su Albeni bili okrutni prema Turopoljcima, Nada Klaić odbacuje i tvrdi kako su oni poštovali prava plemićke općine za cijelog trajanja njihove uprave nad Medvedgradom.¹⁷⁴ U doba kralja Žigmunda Turopoljci postaju obvezni na vojnu službu kralju u slučaju rata. Kako su plemići u Turopolju sami obrađivali zemlju, nisu mogli slijediti kralja u rat pa su plaćali poseban porez umjesto vojne službe.¹⁷⁵ Za razliku od Laszowskog, Nada Klaić celjsku upravu nad Turopoljem opisuje kao mirnu.¹⁷⁶ O Ladislavovoj ispravi za Turopolje iz 1457. Nada Klaić navodi kako je *...vrlo nespretnan falsifikat, vjerno je ogledalo svoga vremena...*¹⁷⁷ Antolić u svojem radu analizom

¹⁶⁹ Isto, 70.

¹⁷⁰ Isto, 77 – 78.

¹⁷¹ Laszowski, „Turopoljski župan“, 48.

¹⁷² Isto, 49 – 50.

¹⁷³ Klaić, *Medvedgrad i njegovi gospodari*, 110.

¹⁷⁴ Isto, 111.

¹⁷⁵ Isto, 114.

¹⁷⁶ Isto, 140.

¹⁷⁷ Isto, 150.

isprava u svrhu pozicioniranja promatranih naselja donosi iscrpne odnose općinskog plemstva s ostalim akterima u Turopolju. Uz odnose prema van, zaključuje i da su svi pripadnici općinskog plemstva imali neko određeno pravo na posjed izumrlog roda unutar općine. Jedan od dokaza je i činjenica da je plemenita općina Turopolje imala neku vrstu privilegija sve do 1947. godine. U nastavku ipak ukazuje kako je to nasljeđivanje moglo biti i biološke naravi s obzirom na relativno malen prostor plemenite općine i rodbinsku povezanost rodova (ne treba zaboraviti da svi plemići vuku svoja prava od onih nekoliko koji su ih prvi i dobili početkom 13. stoljeća.)¹⁷⁸ Pred kraj rada Antonić piše o sustavu nasljeđivanja u naseljima Gorica, Rakarje, Pleso, Kobilić i Ilovnjak. Riječ je o promjenama koje su se odvale tijekom nasljeđivanja, iako se ne može sa sigurnošću odrediti koliko je rodova imalo posjed u promatranom dijelu Turopolja.¹⁷⁹ Levak iznosi podatke o prvom zajedničkom istupanju općinskog plemstva Turopolja 1455. Prije toga su na parnicama sudjelovali samo pojedini rodovi (s obzirom na povećani broj plemića, ovaj podatak ne čudi).¹⁸⁰

Laszowski piše i o odnosima plemićke općine Cvetković na temelju nekoliko njihovih isprava objavljenih u seriji članaka Arhivskog vjesnika. Laszowski ukazuje da su Cvetkovići bili u sukobu već nekoliko godina nakon dodjele plemstva jer su se sporili sa županom Podgorske županije.¹⁸¹ Cvetkovići su se sa svim svojim susjedima sporili oko zemljišnog posjeda, ali i sa Babonićima koji početkom 14. stoljeća vladaju većim djelom propale Podgorske županije. Padom Babonića Cvetkovići dolaze pod upravu utvrde Okić, pod kraljevu vlast. Tada oni potvrđuju svoja prava kod kraljevih predstavnika, a kralj ih podržava.¹⁸² Frankapani, koji dvije generacije vladaju Okićem, priznaju prava plemićke općine u cijelosti. Laszowski utvrđuje da je potvrda prava za Cvetkoviće od strane kneza Martina Frankapana (protivno volji njegovog okićkog kaštelana Pavla Parčevića) bila vrlo važna za definiranje odnosa plemićke općine i utvrde Okić (i njezinih gospodara).¹⁸³ U ovom trenutku iznošenja povijesti Cvetkovića, Laszowski donosi prvu mi poznatu usporedbu dviju plemićkih općina. Naime, uspoređuje Cvetkoviće i Turopolje, odnosno njihove sličnosti i položaj prema ostalom plemstvu. To piše ovim riječima: *...i da je teritorij Cvetkovića pribrajan teritoriju grada Okića. To nije ništa*

¹⁷⁸ Antonić, „Reconstruction of the settlement system in medieval Turopolje“, 285.

¹⁷⁹ Isto, 320.

¹⁸⁰ Levak, „Od gradokmeta do plemenitog ili kmeta“, 133 – 134.

¹⁸¹ Laszowski, „Hrvatska plemenska općina Cvetkovići“, 14.

¹⁸² Isto, 17.

¹⁸³ Isto, 21.

*neobična, kad znamo, da se slično događalo i s drugim slobodnim općinama. Podsjećamo samo na Turopolje, koje su koncem XV. vijeka svojatali medvedgradski gospodari, koji im oteše i njihov grad Lukavec i njime vladali sve do polovine XVI. vijeka. Turopolje bilo je jaka i velika općina, te se je lakše opirala i branila svoja prava, nego li mala općina cvetkovička, koja je po svom značaju slična bila Turopolju.*¹⁸⁴ Ovdje vidimo da Laszowski raspoznaje podudarne karakteristike koje čine i određuju jednu plemićku općinu. Na samom kraju 15. stoljeća u posjed Okića i okolnih plemićkih općina dolazi velikaška obitelj Bakač-Erdödy.

Laszowski ukazuje kako su se Cvetkovići po svojim pravima podvrgnuli banu Korvinu pod zaštitu, kako bi izbjegli samovolju Bakačevih. Ban je uredio odnose plemićke općine i utvrde Okić u rukama Bakačevih.¹⁸⁵ Tomo Bakač-Erdödy svojatao je zemlje Cvetkovića, no prema riječima Laszowskog oni su uživali njegovu zaštitu. Sam Laszowski ističe kako je Tomo tada najjači vlastelin u kraljevstvu.¹⁸⁶ Početkom 16. stoljeća Cvetkovići sudjeluju u pravdanju svog plemićkog statusa u suradnji s drugim plemenitim općinama. No osim o suradnji Laszowski piše i o sporenjima Cvetkovića oko granica posjeda sa susjednim općinama i o sporu oko vlasništva nad šumom koju svojataju općine Domagović, Draganić i Cvetković. Te tri plemićke općine dijelile su zajedničke granice, pa Laszowski često navodi razne pogranične razmirice između njih i građana Jastrebarskog.¹⁸⁷ Iako isprva navodi buran odnos između Cvetkovića i Petra Erdödyja, Laszowski piše kako mu plemićka općina pomaže sagraditi utvrdu Kerestinec. U zahvalnom pismu Petar Erdödy napominje kako su Cvetkovići dovezli kamen za utvrdu, a nisu to bili dužni učiniti. Tu Laszowski vidi kako grof priznaje plemstvo općini, što je izrazito važno za njihove buduće odnose i položaj.¹⁸⁸

Laszowski donosi odnose i plemićke općine Desinec-Prhoć, no u vrlo oskudnim crtama naspram ostalih općina o kojima je pisao. Desinec, isprva u sklopu Podgorske županije, sredinom 13. stoljeća priznaje vlast utvrde Lipovac i njenih gospodara. Desinec potvrđuje svoje plemstvo odredbom kneza Martina Frankopana, čime se osigurava protiv njegove samovolje. Herceg Korvin potvrđuje te privilegije na razini cijelog kraljevstva, čime je Desinec postao punopravna

¹⁸⁴ Isto, 24.

¹⁸⁵ Isto, 25.

¹⁸⁶ Isto, 27.

¹⁸⁷ Isto, 29.

¹⁸⁸ Isto, 33.

plemićka općina.¹⁸⁹ Početkom 16. stoljeća, kao i općine u susjedstvu, Desinec dolazi pod vlast obitelji Erdödy. Prva dva Erdoda koja vladaju tim prostorom, Petar I. i Petar II., potvrđuju prava i plemstvo Desinca koje je odredio herceg Korvin.¹⁹⁰ U ovom dijelu pripovijesti o Desincu, Laszowski navodi zanimljivu parnicu između plemićke općine i njihovih susjeda *ladanjske općine*¹⁹¹. Desinec se spori sa susjedima oko šume i livada, a Erdödy služe kao sudci u tom sporu. Laszowski ukazuje kako je zanimljivo što vlastelini prvo presuđuju u korist ladanjske općine, da bi godinu dana kasnije presudili u korist Desinca.¹⁹² Slične informacije navodi Laszowski i za odnos Desinca i Jastrebarskog. U drugoj polovici 16. stoljeća, pojedine obitelji unutar plemićke općine dobivaju osobno plemstvo čime se uzdižu iznad sloja nižeg plemstva.¹⁹³ Prema navodima Laszowskog, šume oko Jastrebarskog su bile zajedničko vlasništvo svih podložnika stare županije: *Imamo jedan slučaj u podgorskoj županiji, gdje je pravo užitka šuma bilo zajedničko jobagionima, castrensima i jastrebarskim hospitima.*¹⁹⁴ Taj slučaj odnosi se na ispravu kralja Bele IV. iz 1257., a u prethodnim rečenicama navedeni su primjeri sporenja oko vlasništva nad šumom između podgorskih plemićkih općina.

Laszowski navodi dvije prodaje zemlje plemenitih Pribića iz 1316. banu Stjepanu Baboniću. Ovaj navod zanimljiv je iz razloga što Laszowski napominje kako su prodaju morali potvrditi i *medjaši* tj. susjedi prodavane zemlje (u ovom konkretnom slučaju bili su to pripadnici plemićkih općina Draganić i Krašić).¹⁹⁵ Nada Klaić spominje Pribiće koji traže vraćanje svojih plemićkih prava koja su im oduzeta pred mongolsku provalu. Kralj Bela na njihov zahtjev to i čini, proglašavajući sve Pribiće svojim vitezovima.¹⁹⁶ Uskoro je i kralj, po banu Stjepanu, uredio zemlju oko podgorske utvrde čime je Pribićima bio točno određen teritorij u njihovu vlasništvu.¹⁹⁷ Kekez zaključke Laszowskog, koji piše o napadu Pribića na Ozalj početkom 13. stoljeća, razrješava ovako: *Ipak, ovdje je tek riječ o historiografskim domišljanjima uglednog hrvatskog povjesničara i arhivista s početka 20. stoljeća, koje se mogu gotovo u potpunosti*

¹⁸⁹ Laszowski, *Povijest Desinca-Prhoča*, 17 – 19.

¹⁹⁰ Isto, 20.

¹⁹¹ Prema onome što Laszowski piše na temu ladanjske općine, dalo bi se zaključiti kako je i to jedna od plemićkih općina u okolini Jastrebarskog. No osim ovog spomena Laszowskog, nisam pronašao nikakav drugi spomen te općine.

¹⁹² Laszowski, *Povijest Desinca-Prhoča*, 22.

¹⁹³ Isto, 24.

¹⁹⁴ Laszowski, *Stara hrvatska županija podgorska*, 47.

¹⁹⁵ Isto, 48, 50.

¹⁹⁶ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 325.

¹⁹⁷ Isto, 327.

odbaciti, i se u obzir sačuvani pisani povijesni izvori te novije historiografske spoznaje. Prema Kekezu do uzdizanja Pribića u red plemstva nije došlo zbog toga što su podržali kralja Belu IV. u svojatanju Ozlja, već je to dio procesa nastajanja plemićkih općina i nižeg plemstva u cijelom Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu.¹⁹⁸

Iako Laszowski o povijesti plemićke općine sv. Jelene Koruške ne piše svojim uobičajenim stilom, ipak možemo razaznati nekoliko informacija vezanih za odnose koje su imali Koruški. Iz prvih nekoliko isprava saznajemo da se Koruški plemići sukobljavaju s križevačkim županom i građanima oko svojatanja njihove zemlje.¹⁹⁹ Nakon toga nailazimo na nekoliko povelja kojima se zemlja dijeli između članova obitelji ili općine. S obzirom da se te radnje odvijaju u nazočnosti križevačkog župana, prema već ustanovljenom obrascu Laszowskog vidljivo je da se radi o pripadnicima plemićke općine.²⁰⁰ Dvije isprave kralja Sigismunda važne su za održavanje plemićkog statusa općine: prvom, iz 1397., kralj koruške plemiće oslobađa od poreza (kunovine) dok drugom, iz 1405., obvezuje bana da štiti plemiće. Iako o tome ne postoje dokazi, vrlo je vjerojatno da su plemići sami tražili svoja prava, pa ih kralj ispunjava.²⁰¹ Laszowski navodi ispravu iz 1407. naslovom: *Pred Nikolom Kaštelanom i Tomom županom kalničkim, Malija, Breko i Detrik doznačuju Dionizu, Luki i Jurjevima sinovcima, njima pripadajuću četvrtinu posjeda.*²⁰² Uz očiti potvrđeni dodir plemićkih općina Sv. Jelene i Kalnika, zanimljivo je što Koruški plemići u ovoj instanci idu pred svjedoke u Veliki Kalnik, a ne uobičajeno u Križevce. Zašto je tomu tako, Laszowski nigdje ne navodi. Kralj Žigmund ovoj plemićkoj općini izdaje povelju 1413. kojom su plemićima vraćeni njihovi stari posjedi (što znači da su prethodno bili i oduzeti, iako o tome nema pisanog traga).²⁰³ Nadalje, ispravama od 1413. do 1416. uređuje prijepore između plemića općine. Iako je vidljivo da su plemići s kraljem u dobrom odnosu, nekoliko isprava nije bilo u njihovu korist.²⁰⁴ Daljnje isprave koje Laszowski do kraja 16. stoljeća donosi uobičajene su isprave o kupoprodaji ili pokojem sukobu između predstavnika višeg plemstva u Križevcima i plemićke općine.

¹⁹⁸ Kekez, „Plemićki rod Babonića do kraja 14. stoljeća“, 399 – 400.

¹⁹⁹ Laszowski, „Listine općine Sv. Jelene Koruške“, 245.

²⁰⁰ Isto, 248 – 254.

²⁰¹ Isto, 257 – 258.

²⁰² Isto, 260.

²⁰³ Isto, 264.

²⁰⁴ Laszowski, „Listine općine Sv. Jelene Koruške (II)“, 1.

Nakon Emilija Laszowskog treba promotriti kako Radoslav Lopašić piše o odnosima plemićkih općina. Lopašić piše o Dubovcu kraj Karlovca kao trgovačkom naselju podno utvrde. Prvi navedeni vlastelini, koji u posjedu imaju utvrdu su Sudari, plemići porijeklom iz okolice Požege.²⁰⁵ Sredinom 16. stoljeća Dubovac nasljeđuju Frankapani, a nekoliko godina kasnije Zrinski. Lopašić navodi kako su Dubovcem u ime vlastelina upravljali kaštelani, *vriedjajući često prava slobodnih gradjana u varošu*.²⁰⁶ Godine 1577. Juraj i Nikola Zrinski potvrđuju slobodu Dubovčana, a 1581. potvrđeno je plemstvo sedam obitelji s područja Dubovca.²⁰⁷ Pišući o Čavi, Lopašić ju uspoređuje s drugim plemićkim općinama: Turopoljem, Kalnikom, Goricom i Klokočem. Nakon lokalne vlasti, Čavnik stječu prvo sredinom 15. stoljeća Celjski, a potom Frankapani.²⁰⁸ Početkom 16. stoljeća, upravu nad plemićkom općina preuzima obitelj Keglević. Lopašić piše o općini i njezinom stanju još sredinom 16. stoljeća, kada općinsku utvrdu dobiva Baltazar Alapić.²⁰⁹ Za plemićku općinu Jezersko, Lopašić navodi samo njihov sukob s obitelji Nemčić. Nemčići su isprva pripadnici plemenite općine, ali se tijekom 16. stoljeća uzdižu u *plemiće kraljevstva* pa zbog toga svojataju ostatak općine kao svoje podložnike.²¹⁰

Za plemićku općinu Menić, Lopašić navodi da su podložnici utvrde Krupe i da 1359. dolaze pod vlast knezova Blagajskih. Kraljevi Karlo Robert, Ludovik Veliki, Žigmund Luksemburški i Ladislav Posmrtni svi potvrđuju ovo pravo Blagajskih na Menić.²¹¹ Kekez piše da su Blagajski došli do tih posjeda tako što su ih kupili od plemićke općine, tj. Benedikta i Nikole od plemenitih Menića.²¹² Kada Lopašić piše o Menićima, najviše piše o sukobu Blagajskih i Zrinskih oko vlasti nad plemenitom općinom. Kraljevski sud je 1547. odredio da Menići pripadaju Zrinskim, na što Blagajski odgovaraju fizičkim napadom na plemićku općinu. Iako Zrinski 1555. godine Meniće vraćaju Blagajskim, sukobi oko prava na vlast nastavili su se do 1571.²¹³ Sličnu situaciju Lopašić navodi i za plemićku općinu Obrovac, iako u puno manjem opsegu. Piše kako je Herman Celjski dao urediti zemlje općine 1435.²¹⁴ Krajem 15. stoljeća vlasnik Obrovca postaje Ivan Korvin, a za kaštelana utvrde postavlja jednog od plemića općine. Kao kaštelan Juraj

²⁰⁵ Lopašić, *Karlovac*, 231 – 232.

²⁰⁶ Isto, 237.

²⁰⁷ Isto.

²⁰⁸ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, 143.

²⁰⁹ Isto, 152.

²¹⁰ Isto, 176.

²¹¹ Isto, 221 – 222.

²¹² Kekez, „Plemićki rod Babonića do kraja 14. stoljeća“, 133 – 134.

²¹³ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, 223 – 224.

²¹⁴ Isto, 229.

Sladojević počine svojatati utvrdu i vlast nad ostatkom općinskog plemstva. Godine 1505. Sladojević ipak priznaje da je samo kaštelan i da nema nikakvih prava na Obrovac.²¹⁵

Za plemićku općinu Kreščić Lopašić piše o uređivanju teritorija općine 1388. uredbom bana Petra Sudara, kojom su uređene granice između plemićke općine i knezova Blagajskih. Kreščići su od svakog novog kralja tražili da potvrdi njihova prava i to od 1364. do 1583., što Lopašić navodi i u fusnoti u svojem djelu.²¹⁶ Uz uobičajene probleme s vlastelinima, Kreščići se sukobljavaju i sa *starješinama* (koje su sami izabrali), koje počinju svojatati utvrde plemićke općine. Kako bi doskočili tome, plemići 1547. biraju bana Nikolu Zrinskog za starješinu. Time su svojevrijem postali podložni Zrinskom. Lopašić to objašnjava kao protutežu kralju Ferdinandu, koji pokušava postaviti svoje generale u kreščićke utvrde (vjerojatno zbog osmanlijske opasnosti).²¹⁷ Duskora ih je ban Zrinski htio prodati Petru Erdödyu u zamjenu za neka njegova imanja, pa se općina žalila Zagrebačkom kaptolu 1549. Lopašić navodi da su u toj žalbi i uspjeli, s obzirom da se Erdödyji ne spominju kao vlasnici Kreščića.²¹⁸ Na Lopašića se o Kreščićima nastavlja Vjekoslav Klaić i navodi Farkašiće kao prvu poznatu obitelj, koja je dio plemićke općine Kreščić. Osim njih navodi i Tumpiće kao obitelj, koja je imala velik utjecaj na općinu.²¹⁹ Knez Martin Frankapan bio je, prema Klaiću, velika opasnost za općinu, kada je od kralja Korvina dobio njihovu zemlju i utvrde. No izgledno je da su se plemići dogovorili s Frankapanima, pa izabiru svoje upravitelje utvrda.²²⁰ Prema Klaiću Kreščići nisu štitili samo svoje slobode: *Boreći se za svoju slobodu i nezavisnost, pleme je Kreščić ili Kriščić jednako pomagalo i ostale plemićke općine u Hrvatskoj i Slavoniji u borbi protiv premoćnih velikaša i drugih siledžija.*²²¹ Ovaj navod referira se na sukob Turopoljaca sa Medvedgradom 1520. u kojem kao svjedoci prisustvuju i kreščićki plemići. U isto vrijeme, općinske utvrde dolaze pod vlast slavonskog podbana Alapića i braće Trumpić. Između njih su uskoro izbili sukobi u kojem stradava kreščićko plemstvo.²²² Klaić navodi kako je plemenita općina lokacija i Hrvatskog sabora 1538., a Tumpići vladaju u općini do 1541. kada umire Ivan Tumpić.²²³ Nakon toga

²¹⁵ Isto, 231.

²¹⁶ Isto, 253.

²¹⁷ Isto, 255.

²¹⁸ Isto, 256.

²¹⁹ Klaić, „Hrvatsko pleme Kreščić ili Kriščić“, 47.

²²⁰ Isto, 49.

²²¹ Isto, 51.

²²² Isto, 52.

²²³ Isto, 55 – 56.

kreščički plemići Zrinskog odabiru za upravitelja utvrda. Vlast Zrinskog još se očituje 1563. u Vranograču, a Podzvizd i Čavica pripadaju Mikulićima i Farkašićima.²²⁴

Za Novigrad Lopašić naglašava kako je posebno nastradao nakon prve provale Osmanlija, no ne od same provale već od vlastelina koji svojataju utvrdu Novigrad i cijelu općinu. Prvi kojeg navodi je Ivan Karlović, koji je i osobno boravio u utvrdi.²²⁵ Godine 1531. u posjed Novigrada dolaze Zrinski koji postavljaju svoje kaštelane. Jaka osmanska vojska napadaja Novigrad 1560., tada pogibaju kaštelan Deli-Todor i mnogo novigradskog plemstva. Lopašić opisuje junačku obranu Deli-Todora, po kojem je mjesto nazvano Todorovo (naziva se tako i danas).²²⁶ Kada Lopašić piše o Strelčama, vidljivo je da je sredinom 15. stoljeća plemićka općina pod čvrstom vlasti Martina Frankapana. Njega Strelče i Otočani prihvaćaju kao svog gospodara, a oni njemu služe kao ljudi od povjerenja.²²⁷ Lopašić piše o odnosima u Bosiljevu u 15. stoljeću, navodeći uzdizanje pojedinih obitelji unutar same općine kao na primjer Švarčanskih.²²⁸ Donosi i pregled bosiljevskih vlastelina: knezova Krčkih, kasnije Frankapana. Bosiljevo je u njihovim rukama od polovice 14. stoljeća, a polovicom 15. prelazi u ruke tržačke grane Frankapana.²²⁹ Prema Lopašiću, za bosiljevske plemiće najgori vlastelin bio je Vuk Krsto Frankopan, otac poznatog Frana Krste. Ovako opisuje Vuka: *Karakterise ga osobito ružno nasilje, što ga je počinio u Bosiljevu nad ljudima, koji mu niesu ništa kriva ni zla učinili.*²³⁰ Vuk je dugo vremena boravio u Bosiljevu, pa je za pretpostaviti da je uskraćivao prava bosiljevskim plemićima. Za Goricu Lopašić navodi, kako je zacijelo bila velika plemićka općina, no da su se pojedine obitelji brzo uzdignule iznad općinskog plemstva. Mađu njima je glavna bila obitelj Budački, o kojoj dalje piše kada govori o Gorici dok plemićku općinu više ne spominje.²³¹

O plemićkoj općini Klokoč Lopašić piše: *Najvažnije i najsilnije bilo je pak pleme klokočko...*²³² Već ovom rečenicom klokočku općinu postavlja u isti rang sa Turopoljem i

²²⁴ Isto, 60.

²²⁵ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, 280.

²²⁶ Isto, 281.

²²⁷ Lopašić, *Okolo Kupe i Korane*, 12.

²²⁸ Isto, 63.

²²⁹ Isto, 64.

²³⁰ Isto, 64 – 65.

²³¹ Isto, 91.

²³² Isto, 146.

Kreščićima, kao najjačim općinama u krajevima u kojima se nalaze.²³³ Kao i kod svih drugih plemićkih općina, Klokočani su isprva potpuno neovisni o okolnim vlastelinima. Tu svoju samoupravu gube 1387. kada odredbom kralja Žigmunda dolaze pod pokroviteljstvo krčkih knezova.²³⁴ Iako je kralj 1406. Frankapanima potvrdio njihovo vlasništvo, već 1412. potvrđuje prava Klokočana. Lopašić navodi kako je posljednja takva kraljevska potvrda uslijedila 1550. ukazom kralja Ferdinanda.²³⁵ Lopašić donosi još jednu zanimljivu epizodu iz 1447., kada Klokočani i Ladihovići odbijaju plaćanje crkvene desetine. Deset godina općine nisu plaćale crkvenu desetinu, dok ih napokon na to nije natjerao ban Ivan Vitovac Grebenski ukazom kralja Ladislava Posmrtnog.²³⁶ Prava i plemstvo Ladihovića 1425. potvrdio je kralj Žigmund, nakon potvrda kraljeva Karla Roberta i Ludovika.²³⁷ Svoju utvrdu Kremen općinsko plemstvo prodaje 1442. Stjepanu Frankapanu, a narednih se godina vlast nad tom utvrdom izmjenjuje između Frankapana i domicilnog srednjeg plemstva, obitelji Herendić.²³⁸

Kada Lopašić raspravlja o povijesti plemenite općine Draganić, piše kako su oni služili višem plemstvu ili kralju u raznim ulogama (između ostalog, uvodili su više plemstvo u novodobivene posjede u svojoj okolini).²³⁹ Ovisnost o utvrdi Okić vidi se isprave o uvođenju u posjed Tome Okićkog, koja određuje i Draganiće unutar okićkog vlastelinstva. Lopašić dalje navodi: *Kakav je tada bio odnošaj općine Draganičke prema gradu Okićkomu, nije u sačuvanih spomenicah naznačeno.*²⁴⁰ Nakon toga zaključuje kako je položaj Draganića bio jednak položaju ostalih općina pod pokroviteljstvom Okića. Dolaskom Tome Erdödyja u Okić mijenja se položaj plemenitih općina u ingerenciji utvrde. Erdödy pokušava općinske plemiće pretvoriti u kmetove, kod nekih mu općine to i uspijeva.²⁴¹ Takva vlastelinska samovolja dovela je do toga da Draganići, prema Lopašiću, sudjeluju u Seljačkom ustanku 1573. U ustanku su uz seljake poraženi u bitci kod Kerestincea, nakon čega im se položaj u vlastelinstvu veoma pogoršao.²⁴² Na

²³³ Područje unutar kojega se bira najjača plemićka općina proizlazi iz regija koje Lopašić i Lazowski donose u svojim radovima. Okvirno su to: Pokuplje, Bihaćka krajina te polumjesec oko Zagreba koji se proteže od Karlovca do Križevaca.

²³⁴ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 148.

²³⁵ Isto, 148-149.

²³⁶ Isto, 149.

²³⁷ Isto, 154.

²³⁸ Isto, 155 – 156.

²³⁹ Lopašić, *Općina draganička*, 3.

²⁴⁰ Isto, 4.

²⁴¹ Isto, 9.; Najviše ovdje stradavaju općine Stupnik i Stankovo. Vidi više prilog 8.1.

²⁴² Isto, 10.

samom kraju 16. stoljeća dolazi do ponovnog otpora samovolji velikaša, pa Erdödy na kraju 1603. priznaje prava plemenite općine Draganić i slobodni izbor vlastitog župana. Lopašić navodi kako se unatoč tom priznanju Draganići tijekom prve polovice 17. stoljeća ponovno sukobljavaju s Erdödyjima.²⁴³

O odnosima Vivođana Strohal donosi vrlo malo podataka i s obzirom da je prva sačuvana isprava iz 1550., vrlo kasno za vremenske okvire ovog rada. Vivodina je u čvrstim rukama gospodara utvrde Ozlja – dakle većinom Frankopana i kasnije Zrinskih.²⁴⁴ Nakon pogubljenja Zrinskog i Frankopana, Ozalj preuzima kraljevska Komora pa tako i vivođansko bratstvo dolazi pod vlast kraljevih činovnika.

Lelja Dobronić donosi odnose plemićke općine Kalnik. Za razliku od uobičajene prakse da su plemenite općine podložne utvrdi kojom vladaju plemići kraljevstva, u slučaju Kalnika vladar utvrde isprva je bio sam kralj. Dobronić ne navodi kakav je bio odnos plemića općine i kralja, iako smatra da je upravo on doveo do *nobilitacije podanika grada-utvrde*.²⁴⁵ Sredinom 14. stoljeća Veliki Kalnik je u rukama bana Nikole Széchyja. On je s plemićima općine bio u sukobu oko ubiranja i visine poreza, a cijelu situaciju riješio je Zagrebački kaptol. Plemenita općina stoljećima se borila za potvrdu svojih prava od predstavnika kraljevske vlasti –bana ili samog kralja.²⁴⁶ Godine 1362. Kalnik je ponovno u rukama bana, a kalnički plemići žale se na banovog kaštelana i taže potvrdu svojih prava. Ta potvrda dolazi od kralja Žigmunda 1394. godine. Žigmund je izdao sveukupno tri potvrde za Kalnik, a posljednja je 1430. u kojoj još jednom potvrđuje sva prava kalničkim plemićima i plemićka općina se izuzima iz vlasti utvrde i njezinih gospodara.²⁴⁷ Potvrdu posjeda proveo je godinu dana poslije Čazmanski kaptol, ali se kalnički plemići bore za potvrdu svojih prava do polovice 16. stoljeća na što ukazuje Dobronić.²⁴⁸ Dobronić posebno navodi sukob oko ubiranje desetine što je Zagrebačka biskupija držala svojim pravom, a kalnički plemići bili su oslobođeni desetine kao plemići. Iako su isprva predstavnici biskupije polagali pravo na desetinu, Dobronić navodi kako su potvrde kraljeva oslobodile

²⁴³ Isto, 12.

²⁴⁴ Strohal, „Vivodina“, 213.

²⁴⁵ Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, 11, 14.

²⁴⁶ Isto, 16.

²⁴⁷ Isto, 20 – 21.

²⁴⁸ Isto, 22 – 31.

plemstvo od desetine jer ratuju pod kraljevom zastavom.²⁴⁹ Još treba spomenuti kako Dobronić donosi podatke o sukobu unutar same općine. To pokazuje primjerom iz 1390. godine gdje obje župe (Velikog i Malog Kalnika) svojataju selo Vojnovac. Suđenje je održano pred Čazmanskim kaptolom koji je presudio u korist Velikokalničke župe.

Marija Karbić u svojem članku proučava obitelj Mikšić, članove turopoljskog plemstva, kroz isprave u kojima se spominju članovi ove obitelji. Za razliku od plemićke općine u cijelosti, obitelj se spominje većinom u ispravama o kupoprodaji zemlje ili darovnicama za zemlju.²⁵⁰ Većina prikazanih odnosa u članku je između samog turopoljskog plemstva ili Mikšića i župana, odn. medvedgradskog vladara. Karbić u svom članku *Property Relations and Family Structure* donosi informacije o sukobu plemićke općine Turopolje i njezinih članova, obitelji Farkašić, oko privatizacije zemlje i šume koju kralj Ladislav Napuljski 1403. daruje Stjepanu, sinu Farkaševu. Ovdje autorica ukazuje na sukob cijele općine zbog neslaganja s odlukom da im se oduzme zemlja.²⁵¹ Nadalje, navodi nekoliko primjera iz 13. i 14. stoljeća o kupnji ili prodaji zemlje pojedinih rodova plemićke općine. Uz to, donosi podatke o diobi posjeda između rodova i njihovog razgraničenja.²⁵²

Suzana Miljan na isti način kao i Karbić obrađuje drugu obitelj iz Turopolja, Krupiče. Miljan Krupiče opisuje detaljnije nego Karbić Mikšiće, vjerojatno zbog veće količine dostupnih isprava.²⁵³ Također, detaljno opisuje položaj prikazane obitelji u unutarnjoj hijerarhiji plemićke općine. Miljan u svojoj doktorskoj disertaciji na nekoliko mjesta donosi odnose općinskog plemstva s ostalim plemstvom. Tako, na primjer, navodi da su 1422. kaštelani Ozlja oružano napali Pribiče i otjerali ih s njihovog posjeda.²⁵⁴ Donosi informacije o turopoljskim plemićima koji taže uvođenje u posjed Gorice od podbana Martina Dersa 1397.²⁵⁵ U doba vladavine Žigmunda, pokrovitelji Turopolja su obitelj Alben kao gospodari Medvedgrada. Prema Miljan, Albeni su upošljavali općinsko plemstvo na pozicije *ljudi od povjerenja* i postavljali ih na razne funkcije na svojim posjedima. To je dovelo do mnogočega pozitivnog za turopoljsko plemstvo, uključujući i povećanje broja stanovnika. Specifičan odnos župana ili vlastelina i zemaljskog

²⁴⁹ Isto, 40.

²⁵⁰ Karbić, „Plemićka obitelj Mikšić“, 70.

²⁵¹ Karbić, „Property and Family“, 241.

²⁵² Isto, 241.

²⁵³ Miljan, „Plemićka obitelj Krupić“, 87.

²⁵⁴ Miljan, *Plemićko društvo Zagrebačke županije*, 129.

²⁵⁵ Isto, 192.

župana primijećen je kod plemenitih općina Turopolje i Moravče, dok su kod ostalih plemićkih općina zemaljski župani najčešće bili potpuno podređeni županu ili vlastelinu.²⁵⁶ Miljan zatim donosi Laszowskijev opis položaja turopoljskog župana. Uz to, opisuje i uspon pojedinih obitelji unutar turopoljskog plemstva, na primjeru Jurja Farkašića kojem kralj Žigmund potvrđuje posjede, koje ima kao član općinskog plemstva.²⁵⁷ Za autoricu je još impresivniji uspon Domše od Ladihovića od člana plemićke općine do gospodara utvrde (koju je vjerojatno izgradio), što bi ga svrstalo u srednje plemstvo kraljevstva. Miljan također ukazuje na njegovu vojnu i političku karijeru u kraljevoj pratnji.²⁵⁸ Pišući o Moravču, Miljan navodi: *U ovome se razdoblju najčešće spominju u sporovima koji su isto tako mogli ocrtavati vlasničke odnose kroz sukobe na njihovom mikro-području.*²⁵⁹ Piše o dva sukoba, prvi s vranskim priorom a drugi s kaštelanom Bistrice. Uz te vanjske sukobe, plemići su se sukobljavali međusobno oko posjeda unutar općine. Miljan navodi i jedan specifičan spor oko nasljedstva djevojačke četvrtine.²⁶⁰

Tatiana Hutyrova i Neven Budak u svojem članku pišu o primjeru vojne obveze u Turopolju, gdje je odlukom Slavenskog sabora 1273. odlučeno da Turopoljci mogu služiti vojnu obvezu pod zapovjedništvom nekog višeg plemića, a ne izričito pod kraljem.²⁶¹ Gábor Szeberényi navodi isprave vezane uz potvrđivanje prava turopoljske plemićke općine referirajući se na radove Laszowskog (navedene na početku ovog poglavlja).²⁶²

Josip Adamček na nekoliko mjesta donosi odnose Rovišća s ostatkom plemstva. Prvenstveno piše o plemiću Jakobu koji dobiva prava kad i ostali predijalci (1274.) i pod istim uvjetima, osim što Jakobov posjed nije unutar jurisdikcije rovišćanskog župana. Adamček zaključuje kako je to upravo glavni razlog zbog kojeg se obitelj Konjski, Jakobovo potomstvo, uzdiže iznad općinskog plemstva. Do sredine 14. stoljeća obitelj Konjski posjeduje nekoliko posjeda unutar Rovišćanske županije, pa time postaju vlastelini koji žele suzbiti općinsko plemstvo iz kojeg su potekli.²⁶³ U drugoj polovici 14. stoljeća najjačim vlastelinom u Rovišćanskoj županiji postao je Stjepan Prodavić koji je, prema Adamčeku, ukinuo plemićku općinu pretvarajući tako predijalce u

²⁵⁶ Isto, 209.

²⁵⁷ Isto, 71.

²⁵⁸ Isto, 58.

²⁵⁹ Isto, 72.

²⁶⁰ Isto, 73.

²⁶¹ Hutyrova, Budak, „A comparison of the privileged communities“, 228.

²⁶² Szeberényi, „Noble Communities in Spiš and Turopolje“, 225.

²⁶³ Adamček, „Rovišćanski predijalci“, 153 – 154.

kmetove. Ipak se 1391. godine općina uspjela obnoviti jer se vlastelin našao na gubitničkoj strani u borbi za prijestolje nakon smrti kralja Ludovika Velikog.²⁶⁴ Krajem stoljeća u Rovišće dolazi u posjed Martina Držanića, koji se prema predijalcima odnosio kao i njegov prethodnik. Uz pokušaj ukidanja općine, Adamček piše kako je Držanić u jednom slučaju utamničio sve predijalce u Rovišću. Iako vlastelin nije priznao vlast zemaljskog župana, plemići su ga uredno izabirali po svojem pravu. U tome i pokojoj tužbi Adamček vidi otpor općinskog plemstva prema Držaniću.²⁶⁵ Pišući o Rovišću, Szeberényi navodi diferencijaciju između predijalaca i općinskih plemića. Opisuje kako se općinski plemići navode kao takvi (*nobiles de Ryuche*) već 1274. godine u ispravi kralja Ladislava, dakle pet godina prije nego što su im potvrđena plemićka prava (u ispravi koju Adamček smatra falsifikatom).²⁶⁶ Nadalje, Szeberényi navodi uzdizanje pojedinih obitelji unutar plemićke općine u rang srednjeg plemstva, na primjer, obitelj Konjski. To objašnjava na temelju isprave iz 1366. godine, u kojoj navodi razliku između jednog člana općine i njezina ostatka jer Konjski uživaju veći ugled od ostalih plemića. Uz to, Szeberényi prikazuje i uspon Farkaša i njegovih sinova, koji krivotvorenom ispravom pokušavaju sebi osigurati plemićki naslov.²⁶⁷

Nada Klaić pišući o plemićkoj mobilnosti navodi kako neki moravečki plemići traže *oslobađanje* od statusa općinskog plemstva, čime su postali pravi plemići i bili ubrojani u srednje plemstvo. Nadalje, navodi drugačiji primjer Velikog Kalnika. Kalnički plemići traže banovu potvrdu o tome da su oduvijek pravi plemići kraljevstva. Za Turopolje na ovome mjestu navodi kako oni ne traže povlaštenu položaj nego samo donose na potvrdu svoja stara prava 1352.²⁶⁸

5.4. Slabljenje i nestanak općina

Proces slabljenja plemićkih općina donekle je opisan u prethodnom poglavlju jer je svaka potražnja potvrde plemićkih prava odgovor na pokušaj oduzimanja tih prava općinskim plemićima. Ovo poglavlje fokusirat će se na događaje koji su doveli do konačnog kraja općinsko-plemićke organizacije. Ne ukazuju svi autori na takve događaje prvenstveno zato što za

²⁶⁴ Isto, 154 – 155.

²⁶⁵ Adamček, „Rovišćanski predijalci“, 156.

²⁶⁶ Szeberényi, „Plemići, predijalci i iobagiones castri Rovišća“, 40.

²⁶⁷ Isto, 44; 48 – 49.

²⁶⁸ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 524.

neke nema ni definitivnog kraja (Turopolje), barem ne u periodu do kraja 16. stoljeća koji je obuhvaćen u ovome radu. Takvi primjeri (nakon 16. stoljeća) ovdje će biti navedeni samo referentno. Prema autorima razloge za konačnu propast općina može se svrstati u dvije grupe: zbog osmanlijskih osvajanja i zbog uzdizanja vlastelina do položaja moći u kojem općinsko plemstvo pretvaraju u obične kmetove. Vrlo često autori ukazuju na to da je i opasnost od Osmanlija utjecala na povećanje moći vlastelina, stoga su i te dvije grupe svakako duboko isprepletene.

Emilij Laszowski pregled povijesti Turopolja završava 1895. godinom i prema zadnjim poglavljima jasno je vidljivo da još uvijek postoji plemenita općina koja je u razdoblju od 17. do kraja 19. stoljeća imala burnu povijest.²⁶⁹ Slično kao i za Turopolje, Laszowski za Cvetkoviće piše kako su krajem 19. stoljeća još uvijek *plemeniti* iako naglašava da je 1880. naziv *plemenita općina* bio zamijenjen nazivom *zemaljska zajednica* s novim kotarskim uređenjem.²⁷⁰ Laszowski u samom početku članka navodi sintezu: *...dok nisu tečajem XV. vieka mnoge izgubile svoju slobodu, podpadši gospodstvu feudalnih gospodara.*²⁷¹ Od spomenutih općina u članku navodi da je općina Krešćić izgubila svoju slobodu polovicom 16. stoljeća djelovanjem Nikole Zrinskog Sigetskog, iako je i nakon toga još birala svojeg suca.²⁷² U nastavku spominje godinu 1577. kao specifičnu za propast plemićkih općina Otok i Strelča. Poglavlje o Strelčama završava rečenicom: *Plemenska obćina strelačka propala je oko god. 1577. od turske sile, zajedno s mnogim prekokupskim plemenskim obćinama.*²⁷³ Nigdje imenom ne navodi te spomenute prekokupske općine, iako se odgovor nalazi u Lopašićevom djelu *Oko Kupe i Korane*. Laszowski za Desinec ne navodi godinu ukinuća općine, a djelo o Desincu završava početkom 19. stoljeća te su već tada plemići bili ovisni o gradu Jastrebarsko.²⁷⁴ Plemićka općina Sv. Jelena opstala je barem do kraja 19. stoljeća, na što Laszowski ukazuje u uvodu objave isprava o toj općini jer to radi na njihovu zamolbu.²⁷⁵

Lopašić, kada u svom djelu piše o Dubovcu, piše i općenito za ostale općine: *Kako su gotovo po svuda razvitkom sredovječnoga feudalizma postradale obćine, izgubivši svoju slobodu i*

²⁶⁹ Laszowski, *Povijest plemenite općine turopoljske*, 236.

²⁷⁰ Laszowski, „Hrvatska plemenska općina Cvetkovići“, 44.

²⁷¹ Laszowski, „Prilog k hrvatskoj sfragistici“, 120.

²⁷² Isto, 128.

²⁷³ Isto, 132.

²⁷⁴ Laszowski, *Povijest Desinca-Prhoća*, 31.

²⁷⁵ Laszowski, „Listine općine Sv. Jelene Koruške“, 242.

utvrde, koje su posljednje prešle u vlastnost ili pojedinih moćnijih plemenskih obitelji ili na državnu vlast, tako se i u Dubovcu dogodilo.²⁷⁶ Dubovac je krajem 14. stoljeća u rukama obitelji Sudar, a kasniji vlasnici opisani su u prethodnom poglavlju. Tijekom 16. stoljeća Osmanlije su nekoliko puta spalili Dubovac, pa se stanovništvo seli u tada izgrađen Karlovac.²⁷⁷ Lopašić navodi da 1777. dubovačko plemstvo traži potvrdu svojih prava, iako definitivno nestaju do kraja 19. stoljeća.²⁷⁸ Za plemićku općinu Čava, Lopašić navodi da su utvrde Bužim i Čavica osvojene 1576. i od tada su u Osmanlijskim rukama. Time je zasigurno nestalo posebnog obilježja čavskih plemića.²⁷⁹ Iste godine osvojena je i utvrda Jezersko, čime Nemčići gube svoje uporište i s nekim pripadnicima općine sele se u Križevačku županiju. Ostatak plemićke općine se islamizirao i definitivno nestaje do kraja 16. stoljeća.²⁸⁰ Isto se događa i Menićima – pripadnici općine su ili islamizirani ili su se odselili izvan dosega osmanlijske vlasti. Općinske plemiće, oslabljene već spomenutim sukobom s velikašima, napala je 1553. osmanlijska vojska i učinila mnogo štete. Prema Lopašiću i Kekezu dio Menića se preselio u Hrvatsko zagorje gdje se spominju do 17. stoljeća.²⁸¹ Za plemiće Obrovca, Lopašić navodi sljedeće: *Za neke žestoke navale početkom šesnaestoga vieka osvoje Turci i Obrovac, koji je nakon toga ostao pust. To se dogodilo svakako poslije g. 1514.*²⁸² Iako ne navodi što se dogodilo s plemićkom općinom, sa sigurnošću zaključujemo da je nestala. Plemićka općina Kreščić specifična je zbog svoje geneze, no isto tako i zbog povijesti nakon 16. stoljeća. Prema Lopašiću, tijekom druge polovice tog stoljeća općinske utvrde Podzizd i Vranograč nekoliko puta mijenjaju vlasnike između hrvatskih velikaša i Osmanlija. Tijekom tih previranja kreščićki plemići sele se u okolicu Draganića, noseći sa sobom svoje povelje i prava. Zadnja isprava izdana je u Pounju 1583., u vrijeme kada se plemićka općina odselila.²⁸³ O raseljavanju plemićke općine piše i Vjekoslav Klaić u svojem djelu. Navodi da su se Kreščići većinom naselili u Krašiću, Draganiću i Gornjoj Kupčini, gdje su nastavili živjeti kao plemićka općina uz već postojeće lokalne plemiće.²⁸⁴ Iako su plemićima potvrđena prava krajem 16. stoljeća, ipak se u izvorima javlja nekoliko prosvjeda o očuvanju

²⁷⁶ Lopašić, *Karlovac*, 232.

²⁷⁷ Isto, 238.

²⁷⁸ Isto, 231.

²⁷⁹ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, 153.

²⁸⁰ Isto, 177.

²⁸¹ Isto, 224.; Kekez, „Plemićki rod Babonića do kraja 14. stoljeća“, 300.

²⁸² Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, 231.

²⁸³ Isto, 257.

²⁸⁴ Klaić, „Hrvatsko pleme Kreščić ili Kriščić“, 95.

prava. Klaić piše kako su Krešćići od doseljenja direktni podanici utvrde Ozlja, a plemstvo čuvaju do 19. stoljeća.²⁸⁵

Za Novigrad Lopašić navodi da je mjesto vraćeno u kršćanske ruke nakon u prethodnom poglavlju opisane bitke i to prije 1578. Pedesetak godina kasnije mjesto su ponovno osvojili Osmanlije i naseljavaju muslimane i Vlahe, čime je definitivno došao kraj domicilnoj plemićkoj općini.²⁸⁶ Iz prethodno navedenog vidljivo je da sve općine u Pounju nestaju zbog osmanlijske opasnosti krajem 16. ili početkom 17. stoljeća, kada dolazi do najvećih demografskih promjena, čime su uništene stare plemićke općine nauštrb novodoseljenog stranog stanovništva. Kada Lopašić piše o Pokuplju i općinama općenito, navodi da su sve općine osim onih oko Jastrebarskog (Draganić, Krašić i Kupčina) neplemićke 1642. temeljeći se na urbaru iz iste godine.²⁸⁷ Za Bosiljevo Lopašić navodi veliku osmanlijsku pljačku 1582. Plemićka općina, već u problemima zbog Frankapana, dodatno je nastradala u osmanlijskim napadima. Već tada, krajem 16. stoljeća, doseljavaju se mnogi stranci koji mijenjaju demografsku sliku cijelog kraja, a plemićka općina se od kraja 16. stoljeća više ne spominje.²⁸⁸ Plemićka općina Gorica, ugrožena samovoljom vlastelina Budačkog s jedne strane i osmanlijskom opasnošću s druge, nestaje krajem 16. stoljeća nakon što su Osmanlije spalili utvrdu i podgrađe 1585.²⁸⁹ Lopašić iznosi svoj zaključak o propadanju plemićkih općina kada piše o Klokoču: *Slobodne hrvatske obćine niesu toliko nastradale zulomom turskim, koliko pretrpješe od domaćih feudalnih velmoža, koji upotrebivši obći metež i očajno stanje siromašnih plemića i slobodnjaka kadšto silom kadšto prevarom pod krinkom zaštite skučiše čitava plemena pod jaram kmetstva.*²⁹⁰ Navodi kako se Klokočani do sredine 16. stoljeća bore protiv velikaša, a u drugoj polovici stoljeća protiv Osmanlija. Padom Bihaća 1592. kršćanski branitelji napuštaju utvrdu Klokoč, a Osmanlije zaposjedaju cijelo područje. Stanovništvo se raselilo ili je poginulo, a neki su postali graničari. Lopašić nakon toga više ne piše o plemićkoj općini Klokoč, no izgledno je, da je promjenom vlasti propala i općinska organizacija.²⁹¹

²⁸⁵ Isto, 96.

²⁸⁶ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, 281.

²⁸⁷ Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 22.

²⁸⁸ Isto, 71.

²⁸⁹ Isto, 96.

²⁹⁰ Isto, 150.

²⁹¹ Isto, 151.

Za plemiće Ladihoviće, Lopašić donosi zaključak, kako je posljednji spomen župe 1574., a osam godina poslije osmanlijskim osvajanjem utvrde Kremen nestaje plemićka općina.²⁹² Za Draganiće Lopašić navodi kako su preživjeli glavni osmanlijski udar i nastavili se boriti za svoju slobodu do kraja 19. stoljeća, iako su realno bili nepovratno oštećeni krajem 15. stoljeća, kada su potpali pod vrhovništvo Okića.²⁹³ Lelja Dobronić ne piše do kada plemići Kalnika uživaju svoja prava, no kada piše o *plemenitim* selima vidljivo je da krajem 19. stoljeća još postoje nazivi plemenito selo i općina čime zapravo prikazuje postojanje općine.²⁹⁴ Unatoč tome, na kraju djela donosi listu plemića, koji su potvrđeni zadnjom postojećom poveljom 1646. godine, što je zapravo i zadnji spomen njihovih isprava (od onoga što je Dobronić obradila).²⁹⁵ Adamček, kada piše o Rovišću, navodi već spomenuto ukidanje i obnavljanje općine krajem 14. stoljeća. Iz njegovog opisa sukoba općinskog plemstva s Držančevom udovicom Anom vidljivo je da je nastupio novi pokušaj ukidanja općine u prvoj polovici 15. stoljeća. Iako je isprva palatin Nikola Gorjanski 1419. presudio u korist općinskog plemstva, već dvije godine kasnije prilike se okreću u korist vlastelina Držanića.²⁹⁶ U toj ispravi iz 1421. godine kralj umjesto nazivlja *nobiles jobagiones castri* koristi *populi et jobagiones*, na temelju čega Adamček zaključuje da su postali obični (neplemeniti) podložnici vlastelina. Iako Adamček navodi da nije poznato kada je ukinuta općina, ipak svoj rad završava rečenicama: *...Držanići su uspjeli uništiti njihovu općinu i dokinuti predije. U drugoj polovici XV. st. na rovišćanskim posjedima više nije bilo predijalaca.*²⁹⁷ Szeberényi za Rovišće nadodaje kako je njihovo pravo bilo krhko, što opisuje *manjkanjem čvrstoće plemićkog materijalnog i društvenog postojanja*, koja dovodi do ubrzane propasti općine nakon gubitka kraljeve naklonosti u prvoj polovici 15. stoljeća, o čemu i Levak piše u svojem radu.²⁹⁸

²⁹² Isto, 156.

²⁹³ Lopašić, *Općina draganićka*, 9, 15.

²⁹⁴ Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, 50.

²⁹⁵ Isto, 69 – 72.

²⁹⁶ Adamček, „Rovišćanski predijalci“, 158.

²⁹⁷ Isto, 158.

²⁹⁸ Szeberényi, „Plemići, predijalci i iobagiones castri Rovišća u 13. i 14. stoljeću“, 53.; Levak, „Od gradokmeta do plemenitog ili kmeta“, 136.

6. Zaključna razmatranja

Plemićke općine na prvi su pogled slabo istražena i opskurna tema u historiografiji, no pomnijim pregledom historiografije o plemićkim općinama dolazim do zaključka da se one provlače kroz puno više radova od očekivanog. Korištena je riječ *provlače* jer se u novijoj historiografiji zapravo vrlo rijetko izravno o njima piše. Četiri kategorije postavljene u radu poslužile su za određivanje zajedničkog nazivnika svih autora koji su se u svojim djelima doticali općinskog plemstva. Kako analiza izvora nije bila ciljem ovog rada, ne mogu ulaziti u dublju analizu interpretacija pojedinih autora, no mogu odrediti odnose između raznih autora novije historiografije, a i nepravilnosti u pisanju o plemićkim općinama u radovima starijih autora.

Temelji ove teme, koje su postavili Radoslav Lopašić i Emilij Laszowski, nisu mijenjani od vremena kada su postavljani, na prijelazu prošlog stoljeća. Radovi Lopašića o topografiji Pokuplja i Pounja bili su od velike važnosti za geografsko pozicioniranje plemićkih općina tih krajeva, a kratke povijesne crtice služe za prijeko potreban (iako vrlo sažet) povijesni pregled istih. Također, neke od isprava koje je Lopašić koristio u sastavljanju svojih radova danas više nisu sačuvane, a osobno putovanje kroz područja o kojima piše zasigurno mu je pomoglo u pisanju. Dakako, bilo kakav retroaktivan komentar ne bi bio pravovaljan, no ipak je potrebno naglasiti nejednakost njegovog pristupa obradi različitih općina. Naime, Lopašić piše o jednoj plemićkoj općini u strogim crtama bez ikakvih pretpostavki (Bosiljevo), dok o drugoj donosi puno vlastitih zaključaka bez navedenih izvora (Gorica). Iako je moguće da možda koristi izvore koji nisu došli do nas, ipak mislim da bi ih u tom slučaju naveo. Lopašić je jedino izravno pisao o općini Draganić, no vidljivo je iz čestih usporedbi plemićkih općina kako posjeduje veliko znanje i o ostalim općinama o kojima nije pisao (npr. o Turopolju).

Monumentalan rad Laszowskog o pitanju Turopolja, gdje je objedinio sve izvore i donio svoju iscrpnu interpretaciju povijesti te plemićke općine, svakako je jedan od najvažnijih radova za razumijevanje fenomena plemićkih općina. Njegovi objavljeni izvori i povijest plemićke općine još uvijek su nezaobilazna djela za bilo kakav rad o toj temi. Laszowski je također uredio privatnu građu mnogih općina donoseći povijest Cvetkovića, Pribića, Draganića i drugih općina u sklopu Podgorske županije. U slučaju općine sv. Jelene samo objavljuje izvore, a povijesnog pregleda nema, što je zanimljivo s obzirom na to da je za sve druge općine na kojima je radio donio, makar i sažeti, pregled. Na nekoliko mjesta u svojim radovima uspoređuje plemićke

općine, slično kao i Lopašić, koristeći upravo Turopolje kao referencu. Teško je uputiti bilo kakvu kritiku na rad stručnjaka poput Laszowskog, no ipak ih ima. U prvom redu Nada Klaić donosi kritiku u smislu valjanosti nekoliko izvora u koje Laszowski nije sumnjao. I neke od njegovih interpretacija Klaić odbacuje kao krive i donosi svoje potpuno suprotno mišljenje, kao na primjeru odnosa velikaša Albena prema općinskom plemstvu.

Hrvoje Kekez piše o već spomenutoj razlici mišljenja između Laszowskog i Aleksandra Bresztyenszskog oko važnosti najstarijeg izvora za Turopolje. Bresztyenszky osporava važnost te isprave, dok je Laszowski smatra temeljem Turopoljskog plemićkog prava. Ovdje trebam napomenuti da i Kekez u toj raspravi naglašava da Bresztyenszky svoj rad piše prije Laszowskog i njegove objave izvora. Zbog toga se zapravo ne može govoriti o pravoj raspravi jer autori nemaju jednake informacije, tj. Bresztyenszky nema kasnije potvrde plemićkog prava koje govore u korist Laszowskijeve interpretacije. Ovdje još želim upozoriti na što ukazuju i Klaić i Kekez – Laszowski piše uz veliku dozu simpatije za plemićke općine. To je poglavito vidljivo u njegovom pisanju o odnosu velikaša prema općinskom plemstvu, pri čemu često koristi riječ *nasilje*. To je također mogući razlog zašto se Laszowski prema općini odnosi kao monolitnoj cjelini, iako je Nikolina Antonić svojim radom i proučavanjem izvora dokazala da je realnost na teritoriju Turopolja puno kompleksnija od jedinstvene plemićke općine, koja je u posjedu, ako ne cijelog, onda većinskog dijela tog teritorija. Trebamo se zapitati što točno autori smatraju turopoljskim teritorijem jer geografsko područje nije strogo određeno. Smatra li se Turopoljem onaj posjed koji drže rodovi plemićke općine ili se treba držati relativne geografske okosnice između rijeke Save i Vukomeričkih gorica? Mislim da to uvelike ovisi o pojedinačnom mišljenju određenog autora koji se bavi plemićkom općinom.

Suvremena historiografija sa svojim je suvremenim metodama i trendovima donijela nove poglede na ovu temu. Radovi Marije Karbić i Suzane Miljan o primjerima turopoljskih obitelji mnogo pridonose razumijevanju u prvom redu međusobnih odnosa obitelji, ali i funkcioniranju cjelokupne općine kao takve. Radovi Miljan i Antolić pokazuju da se interes historiografije okreće i prema fenomenu plemićkih općina, no nedostatak izvora i kompleksnost plemićkih općina (kondicionalnog plemstva koje *pleše* na granici između dva pravno vrlo različita sloja) možda usporava taj interes. Radovi ostalih autora koji su prikazani u ovom radu pokazuju da bilo kakav rad o plemstvu središnje Hrvatske mora uključivati i spomen nižeg plemstva zbog odnosa

koji je postojao između njih i ostatka plemićkog sloja. Zanimljiv je i komparativni pristup, kakav koriste Gábor Szeberényi, Tatiana Hutyrova i Neven Budak u svojim radovima, poglavito zbog činjenice da je fenomen plemićke općine širi od lokalnog hrvatskog prostora.

Tema plemićkih općina svakako je nedovoljno obrađena, a prijeko je i potreban suvremeni uvid u arhivske izvore. Do danas su otkriveni i novi izvori koje Lopašić i Laszowski nisu imali, pa postoji potreba i za novim povijesnim pregledom koji će uključiti sve dosege suvremene povijesne znanosti. Također, ostaje i pitanje *plemena*, što ih autori u svojim radovima samo usputno spominju jer ako ih smatraju nekom vrstom plemenite zajednice onda mora postojati i izvor koji to dokazuje (ako je sačuvan).

Kao što sam se i sam uvjerio, mnogi autori provlače temu plemićke općine kroz svoje radove, te je potrebno pomno iščitavanje kako bi se došlo do pojedinih informacija koje donose. Ne mogu, dakako, tvrditi da sam pronašao svaki spomen plemićke općine u historiografiji, no najopširniji radovi svakako su uzeti u obzir. Ostaje također i pitanje plemićkih općina u istočnim dijelovima Slavenskog kraljevstva i općina u Hrvatskom kraljevstvu, koje nisu bile u fokusu ovog rada. Moj rad će, nadam se, poslužiti budućim istraživačima u otkrivanju novih spoznaja o plemenitim općinama i uklapanju istih u mozaik povijesti plemstva.

7. Bibliografija

7.1. Izvori

Smičiklas, Tadija, ur. *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*. Sv. II. – VII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1904. – 1909.

Damjanović, Stjepan, ur. „Hrvatske glagoljične i ćirilične isprave iz zbirke Stjepana Ivšića 1100 – 1527“. Sv. I, *Acta Croatica. Hrvatski spomenici*, u latinicu preslovio i bilješke napravio Stjepan Ivšić, transliteraciju osuvremenio, bilješke dopunio i za tisak priredio Josip Bratulić, kazala osobnih imena i mjesta sastavio Zoran Ladić. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti u umjetnosti, 2017.

Laszowski, Emilij. „Dva privilegija općine Desinec“. *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, ser. 1., 14 (1912), 114. – 117.

_____. „Hrvatska plemenska općina Cvetkovići“. *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*, ser. 2, 2 (1926): 44 – 81.; 3 (1928): 71 – 111.; 4 (1929): 1 – 98.; 5 (1931): 1 – 117.

_____. „Listine općine Sv. Jelene Koruške kod Križevaca“. *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, ser. 1., 6 (1904), 242 – 265.; 7 (1905), 1 – 45.

_____. *Povijesni spomenici plemenite općine Turopolja*. Sv. I. – IV. Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1904., 1905., 1906., 1908.

Strohal, Rudolf. „Vivodinske isprave“. *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*, ser. 2, 6 (1934): 125. – 183.; 7 (1937): 127. – 150.

7.2. Literatura

Adamček, Josip. *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti: Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Odjel za hrvatsku povijest: Sveučilišna naklada Liber, 1980.

- _____. „Rovišćanski predijalci“. U *Historijski zbornik*, god. 29. – 30., ur. Mirjana Gross. Zagreb: Savez povijesnih društava Hrvatske, 1977. 151 – 159.
- Antonić, Nikolina. „Reconstruction of the settlement system in medieval Turopolje: examples of archaeological sites of Šepkovčica and Okuje (13th – 16th centuries)“. Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2019.
- Blagec, Ozren. „Bela IV. i kalničko plemstvo“. *Cris*, god. XII., broj 1. (2010): 234 – 344.
- Bresztyenszky, Aleksandar. „Pravno-povijesni podatci o Turopolju“. u *Aleksandar Bresztyenszky: Izbor iz djela*, 39.-133., ur. Predrag Topić, Stipo Bilić. Velika Gorica – Dugo Selo: Gradske knjižnice Velike Gorice i Dugog Sela, 2013.
- Dobronić, Lelja. *Kalnički plemenitaši*. Križevci: Matica hrvatska, 1998.
- _____. *Po starom Moravču: pokušaj povijesne topografije*. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske, 1979.
- Hutyrova, Tatiana; Neven Budak. „A comparison of the privileged communities Campus Zagrabiensis and Parvus comitatus“. U *Slovačka i Hrvatska : Povijesne paralele i veze (do godine 1780.): zbornik radova*, ur. Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak. Bratislava – Zagreb: Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Filozofski fakultet, 2013., 227 – 230.
- Jerković, Marko. „Plemstvo Križevačke županije u srednjem vijeku – uvod u problematiku i historiografski pregled“. U *Povijesni prilozi*, vol. 27, br. 34, 2008: 45 – 67.
- Karbić, Marija. „Plemićka obitelj Mikšić iz roda Levča do početka 16. stoljeća“. U: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, vol. 32., 67 – 78. Zagreb: Odsjek za povijesne znanosti ZPDZ HAZU, 2014.
- _____. „Property Relations and Family Structure of the Nobility in the Sava and Drava Interamnum in the Middle Ages“. U *Slovačka i Hrvatska: Povijesne paralele i veze (do godine 1780.): zbornik radova*, ur. Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak. Bratislava – Zagreb: Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Filozofski fakultet, 2013., 238 – 245.

Kekez, Hrvoje. „Plemićki rod Babonića do kraja 14. stoljeća“. Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2012.

Klaić, Nada. *Medvedgrad i njegovi gospodari*. Zagreb: Globus, 1987.

_____. *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*. II izdanje. Zagreb: Školska knjiga, 1976.

Klaić, Vjekoslav. „Hrvatsko pleme Kreščić ili Kriščić“. *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*, ser. 2, 1. (1925.), 46 – 96.

Laszowski, Emilij. „Hrvatska plemenska općina Cvetkovići“. *Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu*, ser. 2, 2 (1926.): 13 – 44.

_____. *Povijest Desinca-Prhoća, nekoć hrvatske plemenske općine stare županije podgorske*. Zagreb: Tiskara i Litografija C. Albrechta, 1914.

_____. *Povijest plemenite općine Turopoljske*. Sv. I. – III. Zagreb: Tiskara Antuna Scholza; Merkantile, 1910., 1911., 1924.

_____. „Prilog k hrvatskoj sfragistici“. *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, 1 (1895), 120 – 136; 5 (1901), 73 – 86.

_____. *Stara hrvatska županija podgorska*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1899.

_____. „Turopoljski župan“. *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, ser. 1., 12. (1910), 48 – 53.

Levak, Maurizio. „Od gradokmeta do plemenitog ili kmeta: raspad sustava gradskih jobagiona u srednjovjekovnoj Hrvatskoj“. U *Izabrane teme iz hrvatske povijesti, zbornik radova sa znanstvenih kolokvija Dies historiae 2004 – 2006*, ur. Suzana Miljan, Marko Jerković, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2007. str. 123 – 140.

Lopašić, Radoslav. *Bihać i bihaćka krajina*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1890.

_____. *Karlovac: poviest i mjestopis grada i okolice*. Zagreb: Matica hrvatska, 1879.

_____. *Obćina draganićka*. Zagreb: Tiskara Narodnih novinah, 1883.

_____. *Oko Kupe i Korane*. Zagreb: Matica hrvatska, 1985.

Miljan, Suzana. „Plemićka obitelj Krupić iz Velike Mlake u 15. i 16. stoljeću“. U *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 29., 83 – 125. Zagreb: Odsjek za povijesne znanosti ZPDZ HAZU, 2011.

_____. „Plemićko društvo Zagrebačke županije za vladavine Žigmunda Luksemburškog (1387. – 1437.)“. Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2015.

Strohal, Rudolf. „Vivodina“. U *Zbornik za narodni život i običaje*, knj. 30., sv. I, 211 – 226. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1935.

Szeberényi, Gábor. „Noble Communities in Spiš and Turopolje in the Thirteenth and Fourteenth Centuries“. U *Slovačka i Hrvatska : Povijesne paralele i veze (do godine 1780.): zbornik radova*, ur. Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak. Bratislava – Zagreb: Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Filozofski fakultet, 2013., 222 –227.

_____. „Plemići, predijalci i iobagiones castri Rovišća u 13. i 14. stoljeću“. U *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Vol. 30 No. -, 2012, str. 31 – 55.

7.3. Mrežne stranice

Hrvatska enciklopedija, s. v. „plemićke općine“,

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48689> (posjet 5. siječnja 2020.)

Nacionalni arhivski informacijski sustav, „Plemenita općina“

<http://arhinet.arhiv.hr/Search.aspx?SearchText=Plemenita+op%C4%87ina&SearchButton=Tra%C5%BEi> (posjet 12. svibnja 2020.)

Nacionalni arhivski informacijski sustav – Plemićka općina Sv. Jelena Koruška

8. Prilozi

8.1. Popis plemićkih općina

Ovdje se nalazi abecedni popis svih općina koje se obrađene u ovome radu, koje imaju barem neke sličnosti i spomena u četiri obrađene teme:

- Bosiljevo
- Cvetković
- Desinec
- Domagović
- Draganić
- Dubovac
- Gorica
- Jezersko
- Kalnik
- Klokoč
- Kreščić
- Ladihović
- Menić
- Moravče
- Novigrad
- Obrovac
- Otok
- Pribić
- Rovišće
- Strelča
- Sv. Jelena Koruška
- Turopolje
- Vivodina

8.2. *Plemena Lopašića i Laszowskog*

Ovdje je naveden popis *plemena* koje navode Radoslav Lopašić i Emilij Laszowski u svojim djelima. Iako se iz njihovih rečenica može zaključiti da je riječ o plemićkim općinama, osim u zagradi navedenih djela ne postoji drugi spomen tih općina u meni poznatoj historiografiji. Moguće je, da ove općine nisu bile plemićke u punom smislu, ali su se kao podložnice utvrda nazivale plemićkim općinama. Broj je pozamašan, pa je doista žalosno što postoji toliko malo podataka o ovom općenito zanimljivom fenomenu.

Popis:

- Humljan, Berešić, Vrtek, Omršal, Sudčani (Bihać, 44-45.)
- Čaglica, Stanbadž, Banjani, Krupska Kostajnica, Koprivnica, Vrhovina (Bihać, 16.)
- Donja Jamnica (Bihać, 17.;207.)
- Medveđan (Bihać, 200.)
- Peći (Bihać, 246.)
- Smrčković, Vojnović, Tvrdenić, Kreković, Mikšić, Hruševčan (Oko Kupe i Korane, 146.)
- Dobra (Oko Kupe i Korane, 184.)
- Trg pod Ozljem (Oko Kupe i Korane, 199.)
- Zlat (Oko Kupe i Korane, 223.)
- Hutina, Otročić, Husić, Stojmerić, Kupišanac, Koranjan, Koranica, Godenica, Javorovac, Švarča (Oko Kupe i Korane, 285.)
- Stupnik, Stankovo (Općina draganićka, 9.)
- Donja i Gornja Kupčina (Prilog k hrvatskoj sfragistici, 123.; Stara hrvatska županija Podgorska, 46.)
- Draguslavić, Vratimirić, Jacković (Stara hrvatska županija Podgorska, 34.)

9. Sažetak

Historiografija o plemićkim općinama

Ovaj rad služi kao pregled najvažnijih radova na temu plemićkih općina iz okolice današnjeg Zagreba i sjeverozapadne Bosne i Hercegovine. Autori su podijeljeni na stariju i suvremenu historiografiju. Starijoj historiografiji pripadaju Radoslav Lopašić i Emilij Laszowski, koji su daleko najzaslužniji za prisutnost ove teme u historiografiji. Novijoj historiografiji pripadaju, između ostalih, Nada Klaić, Lelja Dobronić, Marija Karbić i Suzana Miljan. Njihov rad prati trendove suvremene historiografije u pristupu ovoj temi.

Korištena građa svih navedenih autora raščlanjena je u četiri teme (Nastanak i razvoj, Organizacija, Odnos s ostalim plemstvom i Slabljenje i nestanak općina) kroz koje se očituje koliko su pisali o dvadeset i tri plemićke općine, koliko ih je obrađeno u ovom radu. Temelji koje su postavili Lopašić i Laszowski ostali su nepromijenjeni do danas. Iako današnja historiografija upotpunjuje sliku o plemićkim općinama, ipak nema sveobuhvatnog novijeg rada na tu temu. Navedeni autori svojim radom upotpunjuju jednu od sastavnica plemićkog sloja, obogaćujući time cjelokupnu povijesnu znanost i povijest općenito.

10. Summary

Historiography on noble communities

The point of this thesis is to give an overview of the most important works on the topic of noble communities located in the near vicinity of today's Zagreb and northwestern Bosnia and Herzegovina. The authors are divided into older and contemporary historiography. Older historiography includes Radoslav Lopašić and Emilij Laszowski, who are by far the most deserving for the presence of this topic in historiography. Recent historiography includes, among others, Nada Klaić, Lelja Dobronić, Marija Karbić and Suzana Miljan. Their work follows the trends of contemporary historiography in approaching this topic.

The material used by all the above authors is divided into four topics (Origin and Development, Organization, Relations with the Other Nobility and Weakening and Disappearance of Municipalities) through which it is evident how much they wrote about twenty-three noble communities, that are covered in this paper. The foundations laid by Lopašić and Laszowski are still unchanged today, and while today's historiography completes the picture of noble communities, there is still no comprehensive recent work on the subject. These authors complete one of the components of the noble class with their work, thus enriching the entire historical science and history in general.